

JAV lietuvių moterų politinė ir kultūrinė mobilizacija XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje

Marija Navickaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Istorijos katedra, V. Putvinskio g. 23-407, LT-44243 Kaunas, Lietuva
El. p. marija.navickaite@vdu.lt

Anotacija. Vien nuo 1899 m. iki Pirmojo pasaulinio karo į JAV atvyko daugiau kaip 250 tūkstančių lietuvių, iš jų beveik 82 tūkstančiai – moterys. Emigracija lėmė spartų moterų švietimą ir emancipaciją Jungtinėse Amerikos Valstijose. Moterys ėmė sparčiai jungtis į visuomenines organizacijas, reikštis švietimo, kultūrinėje veikloje, spaudoje, kur suformuota moterų pozicija ir išryškintas moterų balsas. Tačiau lietuvių moterų balsas, politinė ir kultūrinė emancipacija nėra sulaukusi ryškesnio tyrėjų dėmesio. Moterų veikla JAV vis dar lieka parašėje. Šio straipsnio tikslas – remiantis negausia istoriografija ir publikuotais šaltiniais (daugiausia JAV lietuvių periodine spauda) pristatyti JAV lietuvių moterų politinės ir kultūrinės savivokos bendrą charakteristiką XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje.

Esminiai žodžiai: *emigracija, moterų emancipacija, „Moterų balsas“, „Moterų dirva“, moterų organizacijos.*

Abstract. Between 1899 and the First World War alone, more than 250,000 Lithuanians came to the United States, almost 82,000 of whom were women. Emigration led to the rapid education and emancipation of women in the United States. Women rapidly began to join public organisations, express themselves in educational, cultural activities, in the press, where the position of women was formed and the voice of women was highlighted. However, the voice, political and cultural emancipation of Lithuanian women has not received more attention

from researchers. Women's activity in the U.S. still remains on the margins. Based on sparse historiography and published sources (mainly Lithuanian periodicals in the USA) the aim of this article is to present the general characteristics of the political and cultural self-perception of Lithuanian women in the United States at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century.

Keywords: *emigration, women's emancipation, Women's Voice, Women's Field, women's organisations.*

Įvadas

XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Lietuvos istorija paženklinta gausia emigracija. Viena pagrindinių krypčių, kur traukė ekonominės gerovės ar politinio prieglobsčio ieškantys lietuviai, – Jungtinės Amerikos Valstijos. Tiriamuoju laikotarpiu suintensyvėjus lietuvių emigracijos procesams, Jungtinėse Valstijose, susitelkė gausi lietuvių bendruomenė. Žymią jos dalį sudarė moterys. Karolio Račkausko-Vairo pateiktais duomenimis, vien nuo 1899 m. iki Pirmojo pasaulinio karo į JAV atvyko daugiau kaip 250 tūkstančių lietuvių, iš jų beveik 82 tūkstančiai – moterys¹. Jos aktyviai įsitraukė į visuomeninių lietuvių audinį, jungėsi į mišrias religines, kultūrinės ar tautines organizacijas, steigė moterų draugijas, įsitraukė į spaudos darbą ir kartu su vyrais arė tautinius dirvonus. Išeivijos istorija XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje nemažai tyrinėta, yra pasirodę įvairių studijų, ypač skirtų JAV lietuvių lobistinei ir tautinei veiklai aptarti. Vis tik moterų veikla iki šiol mažai tyrinėta, nepaisant to, kad jos taip pat buvo aktyvios ir pastebimos lietuvių visuomenės narės. JAV lietuvių jungimasis į organizacijas, darbas leidybos srityje ir kiti panašūs klausimai šiek tiek tyrinėti literatūrologės dr. Žydronės Kolevinskienės, bet vis dėlto nėra išanalizuoti ir detalai atskleisti istoriografijoje. Moterų viešoji nuomonė, besiformuojantis naujas moters vaizdinys viešojoje ir namų erdvėse taip pat nėra aptartas, tad reikia gilesnio žvilgsnio. Tiesa, šis straipsnis – tik bandymas pažvelgti į JAV lietuvių moterų savivokos ir emancipacijos procesus bei moterų viešasis diskursas, indėlis į tautinę veiklą ir politinį judėjimą dar laukia didesnio tyrėjo dėmesio.

Be kita ko, JAV lietuvių politinio judėjimo ir feministinės minties analizė leidžia pažvelgti į lietuvių išėives bendrame JAV moterų judėjimo kontekste. Taip pat lyčių studijos, apimančios lygybės, modernėjimo, šiuo atveju – moterų veiklos ir feminizmo aspektus, aktualios ir šiandien. Galima sakyti, kad tai ne tik dar vienas būdas naujai pažvelgti į daugiasluoksnę lietuvių išėivių bendruomenę Jungtinėse Amerikos

¹ RAČKAUSKAS-VAIRAS, Karolis. *Amerika, arba rinkinys įvairių faktų, žinotinų Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams*. New York: Tevynės spaustuvė, 1915, p. 123.

Valstijose, bet ir paskata diskutuoti ir šiandien aktualiais lygybės, emancipacijos klausimais.

Analizuojant šaltinius ir istoriografinę medžiagą pagrindinis dėmesys krypsta į Amerikos lietuvių moterų organizavimosi ištakas, kaip įsijungiamoji organizacinė-višuomeninė darba, kokiomis savybėmis pasižymėjo moterų organizacijos, JAV lietuvių moterų santykis su spauda ir kokios išryškėja pagrindinės feministinės temos JAV lietuvių spaudoje XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje.

JAV lietuvių moterų veiklai kaip išskirtiniam fenomenui istoriografijoje nėra skirta pakankamai dėmesio. Jų veikla ir indėlis šiek tiek atsiskleidžia kontekstualiai įvairiuose tyrimuose, skirtuose JAV lietuvių istorijai. Šiek tiek apie moterų susivienijimus yra rašę JAV lietuvių istorikai Antanas Kučas ir Stasius Michelsonas. S. Michelsonas darbą *Lietuvių išeivija Amerikoje*² greičiausiai savo žmonos garbei kaip buvusiai narei³ paskyrė kelis puslapius progresyvių moterų susivienijimui, o A. Kučas *Amerikos lietuvių istorijoje*⁴ keletą puslapių yra paskyręs Amerikos lietuvių Romos katalikų moterų sąjungai (toliau – ALRKMS). Šiek tiek apie save rašė Amerikos lietuvių Romos katalikų moterų sąjungos narė, 1939 m. išleistas organizacijos 25-mečiui skirtas leidinys⁵ ir 1964 m. „A. L. R. K. moterų sąjunga 1914–1964“⁶. Tai metraštinio pobūdžio leidiniai, labiau pasitarnaujantys kaip šaltinis nei istoriografijos leidiniai. Minėtinas Ž. Kolevinskiėnės straipsnis⁷, kuriame trumpai apžvelgiamas būrimasis į pirmąsias regionines JAV lietuvių moterų organizacijas XX a. pradžioje. Taip pat atliekant tyrimą pravertė užsienio autorių darbai, tyrinėjantys JAV airių, lenkių ir pačių amerikiečių moterų feministinius judėjimus⁸.

² MICHELSONAS, Stasius. *Lietuvių išeivija Amerikoje*. South Bostono, Massachusetts: Keleivis, 1961, p. 141–143.

³ Ten pat, p. 376.

⁴ *Amerikos lietuvių istorija*. Redagavo Antanas Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 275–281.

⁵ A. L. R. K. moterų sąjunga 25 metų veikimo šviesoje 1914–1939. Redagavo Sofija Sakalienė. Chicago: Draugas, 1939, 127 p.

⁶ A. L. R. K. moterų sąjunga 1914–1964. Redagavo Donna Zilis. Chicago: A. L. R. K. moterų sąjunga, 1964, 248 p.

⁷ KOLEVINSKIENĖ, Žydronė. Taip man, sese, padėk...: pirmosios lietuvių moterų draugijos Jungtinėse Amerikos Valstijose. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2017, Nr. 2–24, p.125–135.

⁸ MEAGHER, Timothy. J. Sweet Good Mothers And Young Women Out In The Worls: The Roles Of Irish American Women In Late Nineteenth And Early Twentieth Century Worcester, Massachusetts. *U. S. Catholic Historian*, 1986, Vol. 5, Nr. 3/4, p. 325–344; GALUSH, William J. Purity and Power: Chicago Polonial Feminist, 1880–1914. *Polish American Studies*, 1990, Vol. 47, Nr. 1, p. 5–24; SPROWS CUM-MINGS, Kathleen. Not the New Woman?: Irish American Women and the Creation of a Usable Past, 1890–1900. *U. S. Catholic Historian*, 2001, Vol. 19, Nr. 1, p. 37–52; BARR EBEST, Sally. Irish American Women: Forgotten First-wave feminist. *Journal of Feminist Scholarship*, 2012, Vol. 3, Nr. 3, p. 56–69; The Womens Rights Movement, 1848–1917. *History, Art & Archives. Unites States House of Representatives* [žiūrėta 2022 02 03]. Prieiga per internetą: <https://history.house.gov/Exhibitions-and-Publications/WIC/Historical-Essays/No-Lady/Womens-Rights/>.

Rengiant straipsnį pagrindiniu šaltiniu tapo JAV lietuvių periodinė spauda, šiame tyrime suvaidinusi dvigubą vaidmenį. Pirmiausia remtasi periodine spauda kaip viešąja erdve, kurioje formavosi ir reiškėsi moterų balsas, antra – spaudoje gausu ir faktografinių duomenų, susijusių su lietuvių veikla Jungtinėse Amerikos Valstijose. Atliekant tyrimą peržvelgta nemažai lietuviškos spaudos, o naudingiausi buvo naujienų laikraščiai *Vienybė lietuvininkų*⁹, *Lietuva*¹⁰, *Keleivis*¹¹, *Draugas*¹², *Naujienos*¹³, *Darbininkas*¹⁴ bei specializuoti moterų leidiniai *Moterų balsas*¹⁵ ir *Moterų dirva*¹⁶.

Straipsnio objektas – visuomeninė, politinė ir kultūrinė lietuvių moterų Jungtinėse Amerikos Valstijose veikla XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje.

Šio straipsnio tikslas – atlikus šaltinių (daugiausia spaudos) ir istoriografijos analizę, pristatyti JAV lietuvių moterų politinės ir kultūrinės savivokos bendrą charakteristiką XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai: išanalizuoti JAV lietuvių savivokos raidą ir įsitraukimą į JAV lietuvių kultūrinę-visuomeninę audinį, pristatyti moterų santykį su spauda ir leidybine veikla bei atskleisti emancipacijos procesus. Straipsnyje naudoti aprašomasis, analizės ir sintezės metodai.

Moterys visuomeniniame audinyje

Dalis moterų pasirinko išvykti į Jungtines Amerikos Valstijas paskatintos ekonominių priežasčių. Pranė Pikūnienė, į JAV atvykusi 1909 m., prisimena, kad apie galimybes užsidirbti sužinojusi iš dėdės:

*O dėdė rašė, kad čia vaikai uždirba pusę dolerio ant dienos. O ten mano mamė už bulvių kasimą gaudavo 15 centų už dieną pas Aniškio poną. Tai kai parašė, mes manėm atvažiuosim, prisidirbsim ir vėl atgal.*¹⁷

Taip pat dažnai pirmiau emigravę vyrai, įsigyvenę ir užsidirbę šiek tiek pinigų, atsigabendavo ir Lietuvoje likusius šeimos narius bei giminaičius: žmonas su vaikais,

⁹ *Vienybė lietuvininku* – JAV lietuvių, visuomenės, literatūros ir politikos savaitinis leidinys, leistas 1885–1920 m., 1920 m. pavadinimas pakeista į *Vienybę*. Šiuo pavadinimu laikraštis ėjo iki 1985 m.

¹⁰ *Lietuva* – JAV lietuvių laikraštis, leistas 1892–1920 m. Čikagoje. Redaktoriai: J. Grinius, P. Zacharevičius, A. Olšauskas, A. Jocys, J. Adomaitis-Šernas, B. K. Balutis, P. Norkus, J. Gedeminas.

¹¹ *Keleivis* – JAV lietuvių 1905–1979 m. Bostone leistas socialistinės minties savaitraštis.

¹² *Draugas* – Lietuvių išeivijos savaitinis laikraštis, leidžiamas nuo 1909 m. Redaktoriai: A. Kaupas, F. Kemėšis.

¹³ *Naujienos* – ALSS 1914–1986 m. leistas dienraštis. Redagavo – P. Grigaitis, A. Lalis, M. Gudelis.

¹⁴ *Darbininkas* – JAV lietuvių katalikų laikraštis, leistas nuo 1915 m. rugsėjo mėnesio. Redaktoriai – F. Kemėšis, V. Taškūnas, K. Urbanavičius, S. Sužiedelis ir kt.

¹⁵ *Moterų balsas* – JAV lietuvių moterų darbininkių mėnesinis žurnalas, leistas 1916–1922 m. Leido LMPS. Redagavo – K. Petrikienė, M. Račiūtė-Herman.

¹⁶ *Moterų dirva* – ALRKMS leistas moterims skirtas mėnesis žurnalas. Ėjo 1916–1991 m. Redagavo – U. Jokūbauskaitė, A. Nausėdienė, S. Šakalienė ir kt.

¹⁷ BŪTĖNAS, Vladas. *Pennsylvanijos angliakasių Lietuva*. Chicago, IL: Lithuanina Library Press, 1977, p. 197.

sesis ir brolius, kas ženkliai didino lietuvių moterų imigrančių skaičių¹⁸. Pavyzdžiui, Margareta Kapočiūtė-Michelsonienė atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas 1984 m. su šeima būdama 3 metų. O kur dar emigrantės atvestos meilės? Istorikas Alfonsas Eidintas pateikia, kad lietuviams už kelionę į JAV be giminių 1908–1914 m. mokėjo 817 kitų asmenų, kurių daugiausia buvo sužadėtiniai¹⁹, tačiau, aišku, per visą tiriamąjį laikotarpį šis skaičius dar gerokai išaugtų. Galima prisiminti vieno aktyviausių JAV lietuvių visuomenės ir politikos veikėjų, spaudos darbuotoją, daktarą Joną Šliūpą ir pas jį 1885 m. atvykusią sužadėtinę Liudmilą (kitur nurodoma Liudvika) Malinauskaitę. Galiausiai intensyvėjant migracijai jau Jungtinėse Amerikos Valstijose kūrėsi jaunos lietuvių šeimos, kas lėmė išaugusį JAV gimusių merginų skaičių²⁰, kurios aktyviai įsitraukė į lietuvių veiklą.

Dauguma atvykusių imigrančių buvo valstietės. 1908–1914 m. iš 100 lietuvių emigrančių 54 buvo neraštingos. Tačiau atvykus į JAV moterims atsiveria naujos galimybės, kas lėmė ir išaugusį jų švietimą arba bent savišvietą. Atvykusios moterys skaityti ir rašyti mokosi kas iš spaudos, kas vakarinėse mokyklose²¹, o į JAV atvykusios mažametės mergaitės ar jau čia gimusios – lanko mokyklas, įgyja profesijas, kitos net stoja į universitetus. 1896 m. „Women’s Medical College of Baltimore“ (Baltimorės moterų medicinos koledžą) baigė ir gydytojo-chirurgo specialybę įgijo pirmoji moteris gydytoja Joana Želvienė (vėliau – Baltrušaitienė). Šis įvykis pasiekė net lietuviškos spaudos puslapius, *Varpe* išspausdinta trumpa žinutė: „Teipo-gi čionai pabaigė medicinos mokslą *Johana Želvienė* dar jauna moteriškė su tikrais jausmais lietuvių ar, be baimės, turės pasisekimą tarp lietuvių.“²² 1904 m. į „Women’s Medical College Pennsylvania“ (Pensilvanijos moterų medicinos universitetą) įstojo Aldona Šliūpaitė²³, o Bostono universitete studijavo Margareta Michelsonienė ir Zuzana Šalnienė. Taip tarp moterų ima rasti labiau išsilavinęs ir finansiškai stipresnis branduolys.

Vidurinėsios klasės tarp moterų atsiradimas ar bent jau formavimasis – stiprus impulsas lietuvių moterų mobilizacijai kultūrinėje-visuomeninėje ir feministinės sąmonės formavimosi plotmėje. Istoriografijoje, tyrinėjančioje įvairius moterų ir feministinius judėjimus, tiek bendrai amerikiečių moterų, tiek atskirus tautinius moterų judėjimus, kaip airių ar lenkių, pabrėžia, kad visi judėjimai sustiprėjo ir išsivystė įsijungus viduriniajam sluoksniui – moterims, sukaupusioms finansinio ir intelektualinio kapitalo ir galėjusioms daugiau laiko investuoti į visuomeninę, kultūrinę ar labdarinę veiklą, kas paskatino įvairių draugijų, klubų, labdaringos ir visuomeninės

¹⁸ EIDINTAS, Alfonsas. *Lietuva ir masinė išsivystė 1868–2020*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021, p. 58.

¹⁹ Ten pat, p. 31.

²⁰ Ten pat, p. 58.

²¹ LIETUVĖ. Pasikalbėjimas su moterimi. *Vienybė lietuvninku*, 1898, rugpjūčio 11, Nr. 32, p. 382.

²² BUDVIETIS, K. A. Iš Amerikos. *Varpas*, 1896, Nr. 10, p. 156.

²³ H. Y. P. Dr. Aldonos Šliūpaitės autobiografijos santrauka. *Lietuvių tautos praeitis*, 1985, t. VIII, Nr. 2 (30), p. 90.

veiklos išaugimą²⁴. Tai matyti ir lietuvių moterų judėjime: didelė dalis lyderių arba atvyko į JAV jaunos, arba jau antros kartos išeivės, čia įgijusios išsilavinimą, profesiją arba ištekėjusios už kvalifikuotų darbininkų, amatininkų ar smulkių verslininkų.

Intensyvėjanti moterų imigracija (iki Pirmojo pasaulinio karo moterys sudarė 32,4 proc. visų emigrantų, o 1900–1909 m. – net 41 proc.²⁵), augantis raštingumo lygis, didėjantis moterų inteligenčių, galinčių konsoliduoti moteris, skaičius, viduriniojo sluoksnio tarp lietuvių moterų formavimasis ir bendrai JAV lietuvių išeivijos kvietimas visus kuo labiau įsitraukti į visuomeninę veiklą įgalino moteris vis aktyviau veikti kultūros, spaudos ir visuomeninio gyvenimo baruose.

Pirmaisiais emigracijos dešimtmečiais moterų organizacinė veikla nebuvo labai ryški ar išsiskirianti. 1891 m. *Vienybėje lietuvininkų* L. Šliūpienė klausė:

Ar turime nors vieną moterių draugystę, katra rūpintosi apie tautiszkus ir apszvietimo dalykus? Ar jums smagu gyventi tokioje tamsumoje <...> Taigi, lietuvininkės, jeigu paczios nenorite, prigulėti prie „L. M. Draugystės“, nedrauskite nors savo vyrus, nežadėkite duoti dolierį ant pragėrimo, kad tik neeitų į draugystę.²⁶

Šis ir panašūs kreipimaisi į moteris skatino ugdytis, veikti savarankiškai ir įsitraukti į visuomenines veiklas. Panašu, kad tai sulaukė atsako, nes pamažu ne tik pačių moterų, bet dažnai ir vyrų spaudoje bei viešų sueigų metų paskatintos lietuvaitės pradėjo jungtis į įvairias organizacijas, pirmiausia mišrias religines, labdaros, vėliau ir tautines, jos mielai būrėsi į chorus, teatro draugijas ir kitas panašias veiklas. 1886 m. JAV pradėjo veikti Susivienijimas lietuvių Amerikoje (toliau – SLA), kuriame kaip organizacijų atstovės ar pavieniai asmenys dalyvavo ir moterys. Jų pastebimą veiklą organizacijoje liudija ketinimas 1899 m. moterims gaminti atskirus ženkliukus²⁷. 1901 m. nuo SLA atskilus Lietuvių Romos katalikų susivienijimui Amerikoje (toliau – LRKSA), katalikės galėjo rinktis jį, o kairiosioms pažiūroms labiau pritariančios merginos jungėsi prie nuo 1905 m. veikiančios Amerikos lietuvių socialistų sąjungos (ALSS).

Svarbus moterų kultūrinis darbas lietuviškame visuomeniniame areale buvo meninės dalies parengimas įvairių viešų kalbų, paskaitų, lietuviškų vakarų metu. Jau nuo XIX a. 9-ojo dešimtmečio J. Šliūpo viešas kalbas užtvirtindavo žmonos eilės (L. Malinauskaitės-Šliūpienės atveju kartais ir viešos kalbos, kurių metu ryžtinga, įtaigi ir

²⁴ GALUSH, William J. *Purity and Power: Chicago Polish American Feminist, 1880–1914. Polish American Studies*, 1990, Vol. 47, Nr. 1, p. 5; SPROWS CUMMINGS, Kathleen. Not the New Woman?: Irish American Women and the Creation of a Usable Past, 1890–1900. *U. S. Catholic Historian*, 2001, Vol. 19, Nr. 1, p. 38; The Womens Rights Movement, 1848–1917. *History, Art & Archives. Unites States House of Representatives*.

²⁵ RAČKAUSKAS-VAIRAS, Karolis. *Amerika, arba rinkinys įvairių faktų, žinotinų Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams*. New York: Tėvynės spaustuvė, 1915, p. 123.

²⁶ LIETUVĖ. Musu moterys. *Vienybe lietuvininku*, 1891, sausio 28, Nr. 4, p. 47.

²⁷ DELEGATAS. XIV. Seimas Susivienijimo lietuvių Amerikoje. *Tėvynės sargas*, 1899, Nr. 11, p. 49.

ugninga oratorė gebėdavo suvirpinti širdis²⁸). Vėlesniais metais iš spaudos matyti, kad tai tapo norma:

*Ant scenos dainomis, deklamacijomis ir vaidinimu jos ar tik ne daugiau ir už vyrus žadina iš miego ir tamsos patalo mūsų žmonelių dvasią.*²⁹

Įdomu, kad lietuviškų vakarų ir viešų paskaitų metu muzikines programas ar eiles deklamuodavo dažnai jaunesnės merginos³⁰, kas lėmė aktyvesnį jų įsitraukimą į visuomeninę veiklą suaugus. Didėjantis moterų skaičius, augantys kultūriniai, edukaciniai, politiniai ir ekonominiai poreikiai pagyvino moterų veiklą.

Pamažu ėmė rasti vietinės reikšmės moteris vienijančių organizacijų: šalpos, religinės ar kultūrinės, labai populiarūs tapo moterų chorai³¹. Ž. Kolevinskienės teigimu, pirmosios lietuvių moterų organizacijos JAV atsirado apie 1905–1906 m., jose puoselėta moterų bendrystės idėja³², tačiau buvo suvokta, kad nepakanka tik vietinių organizacijų. Nepakako ir dalyvavimo didesnių mišrių organizacijų veikloje, nes ten ne tik nebuvo sprendžiami moterims aktualūs klausimai, bet ir dažnai jos tebūdavo nebylios narės, o drąsos reikalauti daugiau teisių nepakako³³. Patys vyrai nebuvo suinteresuoti, ir, kaip jos pastebi spaudoje, dažnai „tyčiojasi tik iš savo sesių tamsumo“³⁴. Tačiau dalyvavimas visuomeninėje veikloje, nepriklausomai nuo to, ar vien tik moterų, ar mišriose organizacijose, suteikė praktinių žinių, įgyta lyderiavimo, organizacinio darbo patirties, priimančios sprendimus ir renkant lyderius, įgyta pasitikėjimo savo įgūdžiais ir gebėjimais. Tai įgalino pradėti mąstyti apie skirtingose valstijose ir įvairiuose miestuose gyvenančias lietuves vienijančios organizacijos reikalingumą, nes suvokta, kad tik susivienijusios gali išsikovoti geresnį būvį, bei paskatinti moterų savivoką, vedančią į kovą už lygias teises.

Moterų modernėjimą liudija jau prasidėjusi politinė diferenciacija, kai moterys ėmė jungtis prie mišrių, ideologiškai skirtingų vyrų vadovaujamų susivienijimų ir dar labiau išryškėjo XX a. pradžioje įsisteigus dviem ideologiškai skirtingiems moterų susivienijimams. Pirmasis pasauliečių moterų susivienijimas užgimė Bruklinė 1908 m., Lietuvaičių apšvietos draugijos iniciatyva. Steigiamajame susirinkime susivienijimui suteiktas *Lietuvos progresyvių moterų susivienijimo* (toliau – LMPS) vardas. Tikslas – „kelti da miegančias moteris“³⁵, pirmiausia švietimo srityje, o vėliau ir politiškai³⁶.

²⁸ DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ, Vanda. Eglė Amerikoje. *Lietuvių tautos praeitis*, 1985, t. VIII, Nr. 2 (30), p. 45–47.

²⁹ VASILKA. Rockford, Ill. *Keleivis*, 1913, rugpjūčio 28, Nr. 35, p. 3.

³⁰ L. M. D-RĖS VYRESNYBĖ. Isz lietuviszku dirvu Amerikoje. *Vienybė lietuvininku*, 1890, rugpjūčio 6, Nr. 32, p. 8; BUVES ANT PRAKALBŲ. Waterbury, Conn., *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 6, p. 68.

³¹ MICHELSONAS, Stasius. *Lietuvių išeivija Amerikoje*. South Bostono, Massachusetts: Keleivis, 1961, p. 363.

³² KOLEVINSKIENĖ, Žydrone. Taip man, sese, padėk...: pirmosios lietuvių moterų draugijos Jungtinėse Amerikos Valstijose. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2017, Nr. 2–24, p. 129–131.

³³ VAIDELYTĖ. Moterų S-gos nuopelnai. *Darbininkas*, 1915, lapkričio 6, Nr. 20, p. 3; A. L. R. K. *moterų sąjunga 1914–1964*. Redagavo Donna Zilis. Chicago: A. L. R. K. moterų sąjunga, 1964, p. 19.

³⁴ DAMIJONAITIENĖ, M. Į seseris lietuves. *Lietuva*, 1909, sausio 15, Nr. 3, p. 3.

³⁵ VARGUOLIS. Lietuvos moteris. *Keleivis*, 1909, balandžio 1, Nr. 14, p. 2.

³⁶ BROOKLINIETĖ. Nuo moterų susivažiavimo Brooklyne. *Lietuva*, 1908, liepos 10, Nr. 28, p. 3.

Pirmaisiais metais veikla buvo vangoka. Tai galėjo nulėmti dar nepakankamas įdirbis moterų dirvoje, lokumas ar nepakankama sklaida, tačiau Pirmojo pasaulinio karo metais suaktyvėjo. Pirmasis suvažiavimas įvyko 1916 m. spalio mėnesį. Po šio suvažiavimo organizacija sparčiai augo, girtasi, kad narių skaičius padidėjo 200 proc.³⁷ Daug gausesnis antrasis suvažiavimas (organizaciją sudarė jau 6 kuopos su 6 rajonais ir 1 358 narės mokėstį sumokėjusios narės³⁸) įvyko 1918 m. spalio pradžioje Filadelfijoje. Suvažiavime neapsieita be incidentų. JAV teisėsaugai buvo pranešta, kad vyksta bolševikiškos organizacijos suvažiavimas. Policijai išsiaiškinus, kad tai progresyvi moterų organizacija, vis tiek viešo susirinkimo rengti neleista, grindžiant apribojimais dėl mieste siaučiančios gripo epidemijos, tad teko suvažiavimą perkelti į privačias erdves³⁹. (LMPS narėms dėl politinių pažiūrų ir dažniau tekdavo susidurti su policija. Pavyzdžiui, *Moterų balso* redaktorė, aktyvi oratorė 1918 m. Kotryna Petrikenė buvo įskūsta JAV policijai, kad skaito antivalstybines paskaitas⁴⁰.)

Pirmojo pasaulinio karo metais susivienijimas veikė gan aktyviai ir užtikrintai, tačiau tarp sąjungos narių prasidėjo ideologiniai ginčai, vedę prie organizacijos iširimo. Jau 1918 m. spaudoje rašyta apie konfliktus kuopų susirinkimų metu ar suvažiavimuose. Dalis organizacijos narių norėjo pasukti griežtesnės bolševikiškos krypties link: „Bolševikiškoji“ (teisingiau sakant, bolševikuojančioji) srovė progresyvių susivienijime yra skaitlingesnė. Ir nenuostabu: organizacija dar jauna, narių išsilavinimas labai silpnas, vadovės turi mažai prytirimo; griebiasi to, kas išrodo naujausia ir navatniausia.⁴¹ Tačiau nuosaikesnės organizacijos narės tam priešinosi ir buvo nusi-teikusios, nepavykus išlikti vienybėje, atsiskirti bei steigti naują progresyvių moterų susivienijimą⁴². Vis tik konfliktai nesiliovė ir jiems gilėjant trečiajame dešimtmetyje nuosaikesnės moterys iš jo pasitraukė, susivienijimas pakeitė vardą į *Lietuvių darbininkių susivienijimą*, o 1933 m. visai nustojo egzistuoti⁴³.

Susikirtus Uršulės Jokubauskaitės ir Antaninos Jakaitytės keliams, 1914 m. JAV susiorganizavo ir antrasis, šį kartą katalikiškas moterų susivienijimas – *Amerikos lietuvų Romos katalikių moterų susivienijimas*. Jos norėjo suvienyti visas veikiančias moteris, nepriklausomai nuo organizacijos ar ideologijos, tačiau, supratęs šio sumanymo neįgyvendinamumą, jo atsisakyta ir apsiribota katalikių moterų susivienijimu. 1913 m. birželio 25–26 d. Katalikų federacijos kongreso metu perskaitytas Agotos Sutkaitytės (kitur A. Sutkaičiūtės) referatas, kuriame iškeltas moterų teisių klausimas, nepavydėtina moterų kultūrinė, ekonominė ir politinė padėtis, šeimos demoralizacija, išryškintas katalikių moterų susivienijimo reikalingumas. Tarp būsimos organizacijos

³⁷ PETRIKIENĖ, K. Delei „Moterų balso“ pagerinimo. *Moterų balsas*, 1917, Nr. 12, p. 241.

³⁸ Liet. Moterų Progres. Susivienijimo Dirva. *Naujienos*, 1918, spalio 21, Nr. 248, p. 2.

³⁹ Iš Am. Liet. Mot. Progr. Sus II-ro Suvažiavimo. *Keleivis*, 1918, lapkričio 27, Nr. 48, p. 4.

⁴⁰ BANIS, J. Drgė Petrikenė įskūsta. *Keleivis*, 1918, kovo 6, Nr. 10, p. 3.

⁴¹ Ginčai moterų organizacijoj. *Naujienos*, 1918, spalio 21, Nr. 248, p. 2.

⁴² PETERSONO REPORTERIS. Peterson, N. J., LMPS. Agitacijos savaitė. *Keleivis*, 1919, lapkričio 12, Nr. 46, p. 3.

⁴³ MICHELSONAS, Stasius. *Lietuvių išėvija Amerikoje*. South Bostono, Massachusetts: Keleivis, 1961, p. 142.

tikslų numatytas tautinės veiklos organizavimas, politinis sąmoningumo skatinimas, dorinis, profesinis lavinimas, pagalba naujai atvykusioms imigrantėms ir pan.⁴⁴ Pritarus idėjai steigti susivienijimą, įvairiais kanalais kviesta jungtis į naują organizaciją. Bet iki idėjos realizavimo dar teko palaukti, tik 1914 m. gruodžio 13 d. įvyko steigiamasis suvažiavimas.

Moterys nudirbo didelį darbą stiprindamos organizaciją ir pritraukdamos naujų narių. Spauldoje kviesta jungtis į šią didžiausią moterų organizaciją: „Lietuvės turės vardą ir balsą visuose tautos reikaluose jeigu jis visos susivienytų į vieną didelę organizaciją.“⁴⁵ 1916 m. sausį pranešta, kad ALRKMS po vos vienu metų vienija jau 600 narių 21-oje kuopoje⁴⁶. Tačiau aktyvios susivienijimo narės užsibrėžė tikslą iki II suvažiavimo organizacijoje suvienyti 1 000 narių. Naujų narių pritraukimas skatintas įvairiais būdais: reklamomis ir kvietimais prisijungti spauldoje, straipsniais, įvairiais susivienijimo renginiais, net pasitelkta apdovanojimų taktika. Subūrus bent vieną Amerikos lietuvių moterų katalikų sąjungos kuopą, dovanų – auksinis garbės ženklelis, o tris ir daugiau – auksinis žiedas su sąjungos heraldika⁴⁷. Susivienijimo aktyvisčių pastangos pasiteisino, nes jau II suvažiavimo metu 1916 m. liepos mėnesį buvo pasiekta 1 000 narių. Noras kuo greičiau pasiekti tūkstančio narių skaičių sietinas su siekiu įstoti į Lietuvių tautos tarybą⁴⁸ ir pasiūsti Antaniną Nausėdienę atstovauti organizacijai bendrame JAV lietuvių darbe siekiant Lietuvos valstybingumo⁴⁹. Tai liudija moterų išaugusį pasitikėjimą, tautinės ir politinės veiklos suaktyvėjimą, kai jos jau ne tik nori stebėti iš šono, bet ugdomos lyderės, norinčios ir gebančios priimti sprendimus ir lemti bendrą JAV lietuvių veiklos arealą. Šis precedentas sukūrė galimybę aktyviau įsitraukti iki prieš tai išskirtinai vyrų dominuotą organizacinį-politinį lauką, moterims imtis lyderio pozicijų ir ne tik tarp moterų.

Moterų susivienijimų viena pagrindinių misijų buvo spręsti moterims aktualias problemas, aktyvinti kultūrinę-tautinę veiklą ir užsiimti švietėjišku darbu. Rengti populiariūs, daug publikos sutraukiantys teatro vakarai. Dramos, nors dažnai tik mėgėjiškos, reikšmė suprasta nuo pat pirmo lietuviško spektaklio 1889 m.⁵⁰ – nors

⁴⁴ Amerikos lietuvių katalikų kongresas Pittsburge. *Draugas*, 1913, liepos 3, Nr. 27, p. 4; *Amerikos lietuvių istorija*. Redagavo Antanas Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 275–276.

⁴⁵ VALDYBA. Merginos ir moterys apsidrausite L. R. K. Moterų sąjungoj. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3.

⁴⁶ Moterų sąjungos paroda. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3.

⁴⁷ VALDYBA. Merginos ir moterys apsidrausite L. R. K. Moterų sąjungoj. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3; Į moterų sąjungos kuopas. *Darbininkas*, 1916, liepos 1, Nr. 76, p. 4.

⁴⁸ *Lietuvių tautos taryba* – JAV lietuvių katalikų organizacija, veikusi 1915–1920 m. Tikslas – siekti pradžioje Lietuvos autonomijos, o vėliau ir nepriklausomybės. Lietuvių tautos tarybos delegatai dalyvavo Lietuvių konferencijose Šveicarijoje ir 1916 m. Pavergtųjų tautų konferencijoje. Taryba veikė iki 1920 m., kai į JAV atvyko Lietuvos finansinė misija ir perėmė daugumą tarybos įgaliojimų.

⁴⁹ PARODĄ MACIUSI. Iš Moterų S-gos Parodos. *Darbininkas*, 1916, gegužės 27, Nr. 61, p. 3; *Amerikos lietuvių istorija*. Redagavo Antanas Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 278.

⁵⁰ *Be summene, arba Keyp taj ant svieto einasi* – 1889 m. Plimute suvaidintas pirmasis JAV lietuvių spektaklis pagal Antano Turskio lietuvišką pjesę.

pirmiausia tai buvo pramoga, bet kartu ir paveiki priemonė, vienijanti visuomenę, ugdanti tiek aktorius, tiek žiūrovus bei skatinanti kilnias emocijas ir mintis⁵¹. Pavyzdžiui, 1918 m. Lietuvių progresyvių moterų sąjunga kvietė į keturių dalių melodramą „Graži Magelona ir Petras kareivis“. Melodramą parašė ir ją režisavo susivienijimo narė M. Dundulienė⁵². Įdomu, kad susivienijimų statybose pasirodymuose neretai visus vaidmenis atlikdavo vien moterys, o sėkmingi pasirodymai nepalikdavo neabejingų, kaip, pavyzdžiui, AMRKS 15-osios kuopos teatralėms suvaidinus „Genovaitę“, „daugelis žmonių apsiašarojo“⁵³.

Susivienijimai organizavo ir lavinimosi, švietimo vakarus, į kuriuos kviesdavo ne tik nares, bet ir visas norinčias, o ALRKS narės galėjo šviestis vakarinėse mokyklose. Ten mokėsi namų ruošos, siuvimo ir mezgimo. Vėliau sąjunga organizavo parodas, kurių metu susivienijimo narės galėjo pademonstruoti, ko išmoko vaizduojamosios dailės ar tekstilės srityse⁵⁴. Manoma, kad tokios parodos ne tik motyvuoja ir lavina lietuvaites, bet ir gerina lietuvių įvaizdį vietos gyventojų akyse⁵⁵. Savaitgaliais rengdavo vakarėlius su šokiais ir dainomis⁵⁶. Kitas svarbus darbas – viešų paskaitų organizavimas⁵⁷ politinėmis (pavyzdžiui, 1918 m. K. Petrikienė skaitė daug viešų paskaitų apie Karlo Marxo gyvenimą ir idėjas⁵⁸), religinėmis temomis, dorovės ugdymo, darbininkams aktualiais klausimais.⁵⁹ Tokio pobūdžio vakarai organizuoti ne tik pačioms moterims, bet ir visai lietuvių bendruomenei⁶⁰. Tiriamuoju laikotarpiu spaudoje nuolat sutinkami kvietimai apsilankyti viešuosiuose vakaruose, kurių pranešėjos dažniausiai būdavo pačios aktyvios susivienijimų narės, nors kartais kviesta ir svečių. Šių susitikimų metu ne tik kalbėta aktualiais klausimais, bet ir skatinta šviestis, dalyvauti visuomeninėje veikloje⁶¹. Gebėjimas organizuoti viešąsias paskaitas įvairiomis temomis liudija moterų visuomeninę brandą, pasitikėjimą savo gebėjimais ir žiniomis bei jų indėlį į bendrą lietuvių išėivių visuomeninį-kultūrinį darbą.

⁵¹ DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ, Vanda. Eglė Amerikoje. *Lietuvių tautos praeitis*, 1985, t. VIII, Nr. 2 (30), p. 56.

⁵² Graži Magelona ir Petras kareivis. *Naujienos*, 1918, balandžio 13, Nr. 88, p. 7.

⁵³ ŽVALGAS. Montello, Mass. *Darbininkas*, 1916, birželio 24, Nr. 73, p. 3.

⁵⁴ Moterų sąjungos paroda. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3.

⁵⁵ PARODĄ MAČIUSI. Iš Moterų S-gos Parodos. *Darbininkas*, 1916, gegužės 27, Nr. 61, p. 3.

⁵⁶ PUKIENĖ, M. Cicero Ill., Moterų Prog. Susiv. *Naujienos*, 1918, balandžio 16, Nr. 90, p. 4; KOMITETAS. Moterų draugiškas vakarėlis. *Naujienos*, 1918, balandžio 16, Nr. 90, p. 4.

⁵⁷ VISKĄ GIRDĖJĖS. Koncertas. *Keleivis*, 1917, sausio 10, Nr. 2, p. 3; TEN BUVEŠ. Progresisčių prakalbos. *Keleivis*, 1921, rugsėjo 14, Nr. 37, p. 3.

⁵⁸ A. M. Petrikienės prakalbos. Aukos. *Naujienos*, 1918, gegužės 18, Nr. 118, p. 3.

⁵⁹ Gary, Ind. *Naujienos*, 1918, kovo 26, Nr. 72, p. 3; VEVERSĖLIS, M. Muskegam, Mich, *Naujienos*, 1918, kovo 27, Nr. 73, p. 3.

⁶⁰ VISKĄ GIRDĖJĖS. Koncertas. *Keleivis*, 1917, sausio 10, Nr. 2, p. 3; TEN BUVEŠ. Progresisčių prakalbos. *Keleivis*, 1921, rugsėjo 14, Nr. 37, p. 3.

⁶¹ Gary, Ind. *Naujienos*, 1918, kovo 26, Nr. 72, p. 3; VEVERSĖLIS, M. Muskegam, Mich, *Naujienos*, 1918, kovo 27, Nr. 73, p. 3.

Kitas tokių viešų paskaitų tikslas – moterų emancipacijos idėjos. JAV lietuvišvės organizavo įvairias paskaitas, kurių metu kvietė pasisakyti moterų klausimais žymius visuomenės veikėjus, pačios stoji prie mikrofono. Šioje srityje ypač pasižymėjo LMPS atstovė K. Petrikenė. Ji kalbėjo ne tik moterims ir moterų reikalais kaip moterų susivienijimo atstovė ar *Moterų balse* redaktorė, bet ir kaip ALSS atstovė⁶². Tokiose moterų teisėms skirtose paskaitose kalbėta apie moters, „laikomos žemiau vergų“, socialinę, politinę ir ekonominę padėtį, apie švietimo reikalingumą, moterų teises ir jų reikalingumą kiekvienai moteriai bei pan.⁶³, kartais net griežtai pasisakant prieš vyrus, kad „girdi pusė vyrų tesą gerų ir protingų, o kiti esą besmegeniai, laidokai“⁶⁴. Moterims skirtose paskaitose dažniausiai kalbėta apie moterų padėtį, siekta raginti jas dalyvauti politinėje veikloje, aiškinta, kodėl reikalinga ir svarbi kova už lygybę, kokios naudos tai atneš paprastai darbininkei lietuvei ir kodėl ji turi jungtis su visomis JAV moterimis į kovą prieš „vergią“.

Moterų susivienijimų reikalingumas grįstas ir ekonominiais tikslais. AMRK susivienijimas veikė ir kaip šalpos organizacijos, užtikrinančios gyvybės ir sveikatos draudimą, dėl to ypač pritraukiant naujų narių ir skleidžiant žinią apie moterų katalikių sąjungos reikalingumą spaudoje, išryškinta finansinė nauda: „Suteikia pagelbą ligoje, pagelbą giminėms mirusių narių, pagelbą apšvietos srytyje ir daugybę kitų gerovių.“⁶⁵ Ekonominė pagalba reikšta ir kitais būdais. Pavyzdžiui, MLPS narės buvo sutarusios merginas ir siekiančias aukštesnio mokslo, dirbančias atleisti nuo nario mokesčio ir dovanoti joms visą susivienijimo spaudą⁶⁶, taip ne tik palengvinant finansinę naštą, bet ir skatinant siekti išsilavinimo. O dovanoti tikrai buvo ką, nes susivienijimai ir ypač LMPS rūpinosi ir leidyba, leido įvairias knygas, aktualias moterims dėl švietimo ir emancipacijos. Leidinių būta įvairių: *Moteris ir jos ekonominis padėjimas, Kudikių priežiūra, Šeimyna Socialistinėj Darbininkų Valstybėj*. Apie galimas įsigyti knygas buvo pranešama įvairioje lietuvių spaudoje, vėliau apie susivienijimo leidžiamą literatūrą buvo galima sužinoti *Moterų balse*. Tačiau svarbiausias susivienijimų leidybos laimėjimas – specializuotų, moterų balsui atstovaujančių leidinių atsiradimas.

Pirmųjų lietuvių emigrančių visuomeninė veikla nėra labai pastebima, o jungimasis į tuomet dar vyriškas organizacijas vangus. Palaipsniui, didėjant moterų imigracijos mastams ir formuojantis aktyvesnei moterų viduriniajai klasei, gebėjusiai mobiliuoti, moterys ėmė aktyviau jungtis į visuomenines organizacijas, o XX a. pradžioje

⁶² TEN BUVEŠ. Christopher, Ill. *Naujienos*, 1918, birželio 3, Nr. 130, p. 3; Rrgės K. Petrikenės prakalbos. *Keleivis*, 1918, Nr. 13, kovo 27, p. 3; Rrgės K. Petrikenės prakalbos. *Keleivis*, 1918, balandžio 10, Nr. 15, p. 3; NEVYSTANTI GĖLĖ. Binhamton, N. Y. *Naujienos*, 1918, kovo 15, Nr. 63, p. 3.

⁶³ ŽEMĖS DULKĖ. Herrin, Ill. *Naujienos*, 1918, gegužės 28, Nr. 126, p. 3; VASYS, V. V. Darbininkų padėjimas. Prakalbos. *Naujienos*, 1918, rugsėjo 23, Nr. 224, p. 3; TIKRAS LIETUVIS. Prakalbos ir vaidinimai. *Darbininkas*, 1918, birželio 8, Nr. 63, p. 3.

⁶⁴ HARTFORD, T. G. CT. *Darbininkas*, 1919, gruodžio 4, Nr. 140, p. 2.

⁶⁵ VALDYBA. Merginos ir moterys apsidrauskite L. R. K. Moterų sąjungoj. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3.

⁶⁶ Liet. Moterų Progres. Susivienijimo Dirva. *Naujienos*, 1918, spalio 21, Nr. 248, p. 2.

imtos steigti išskirtinai moterų organizacijos seserijos. Vis tik supratus, kad moterų balsas nėra pakankamai atstovaujamas ar girdimas bei įgijus organizacinės veiklos patirties, nuspręsta steigti moterų sąjungą, apimančią visas lietuvių kolonijas JAV. Supratus, kad politiškai-ideologiškai besidiferencijuojančioje JAV lietuvių visuomenėje įsteigti vieną bendrą moterų organizaciją neįmanoma, atsirado du ideologiškai skirtingi susivienijimai, siekiant ugdyti, politiškai-ekonomiškai šviesti moteris, didinti jų indėlį visuomeniniame audinyje ir skiepyti susivienijimų platinamas vertybes.

Moterys – spaudos darbuotojos

Moterų darbas spaudos lauke pastebimas nuo 1885 m. į JAV atvykus L. Malinauskaitei-Šliūpienei, laikraščių puslapiuose žinotai kaip Eglė. 1884 m. į JAV atvyko jos būsimo vyras Jonas Šliūpas, kuris iš karto ėmėsi spaudos darbo. Pirmiausia dienos šviesą išvydo kartu su Mykolu Tvarausku leista *Unija*, o po metų ir *Lietuviškasis balsas*. Šiuose leidiniuose prasidėjo ir JAV lietuvių moterų spaudos darbas – ten spausdintos L. Šliūpienės eilės. Netrukus, be Eglės, eiles spaudos puslapiuose liejo ir kitos lietuvaitešės: Puzšė, Lietuvaitė, Ona Radžiuniutė (*Vienybė lietuvininkų*), M. Lietuvaitė (*Lietuva*). Vėliau skelbtos ne tik eilės, bet ir poleminiai, didaktiniai straipsniai, skirti visuomenei šviesti, vaikams auklėti⁶⁷. Greta poezijos ir pirmųjų rašymų bandymų savo akademinėmis, dalykinėmis žiniomis ima dalintis pirmosios išsilavinimą įgijusios moterys: Joana Želvienė-Baltrušaitienė į *Vienybę lietuvininkų* rašė medicinos temomis, pavyzdžiui, 1901 m. rašė apie psichologiją ir subalansuotą gyvenimą bei mitybą, nes tik sveikame kūne sveika siela⁶⁸. Vėliau savo žiniomis ji dalinosi *Moterų balse*.

JAV lietuvis vis drąsiau ėmė siųsti korespondencijas, mažus straipsnelius, dažniausiai aktualius moterims, į įvairių laikraščių redakcijas. Prie to prisidėjo ne tik didėjanti moterų savivoka, bet ir pirmųjų JAV lietuvių laikraščių leidėjai bei redaktoriai, kurie ne tik noriai spausdino jų rašinius, bet ir ragino dažniau ką nors atsiųsti redakcijomis, aktyviau dalintis mintimis⁶⁹. J. Želvienė-Baltrušaitienė prisimena:

Smagiausia yra tasai: kad „Vienybė Lietuvininkų“ visuomet rado vietos moterų, kartais ir gana silpniems, raštams. „Vien. Liet.“ [„Vienybė Lietuvininkų“] Redaktoriai duodavo netik vietą tiems raštams, bet jiems kartais ir reikėdavo ir didelio kantrumo, kada taisė rašybą ir jie niekuomet silpnai rašytojai neištarė nei žodžio, kurio jos kiltas mintis išbaidytu.⁷⁰

⁶⁷ DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ, Vanda. Eglė Amerikoje. *Lietuvių tautos praeitis*, 1985, t. VIII, Nr. 2 (30), p. 55.

⁶⁸ ŽELVIENĖ, Dr. J. T. Psichologija. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 7, p. 85.

⁶⁹ Atsakymai. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 16, p. 196.

⁷⁰ „*Vienybės lietuvininkų*“ 25 metų sukaktuviu jubilėjus (1886–1911). Brooklyn, N. Y, 1911, p. 56.

Vėliau leidiniai moterų reikalams ėmė skirti atskiras, reguliarias skiltis. Pavyzdžiui, *Keleivis* pirmajame savo numeryje rašė: „Mes pašvenčiam vietą dėl moterų toj ‘vietoj’ visada bus svarbių žinių dėl moterų.“⁷¹ Be *Keleivio*, tokios skiltys, ne visuomet reguliariai pasirodančios, buvo ir kituose leidiniuose. Tiesa, pradžia buvo sudėtinga, laikraščių redakcijoms ne kartą teko raginti moteris atsiliepti į kvietimą rašyti joms bet kokiais aktualiais klausimais į spaudą, net jei tai ir naujienos iš lietuvių kolonijų, kultūriniai reikalai, namų ruošos darbai ar receptai. Tame pačiame *Keleivyje* raginama rašyta:

Brangios seserys, dar iki šioliai nieko jūs neparašot į „Keleivį“ iš jūsų moteriškų reikalų. Žinokite seserys, kad jumi čia yra vieta ir Jūs galite apie savo reikalus ką norite pasirašyti. <...> jeigu viena, nē kelios moterys neatsilieps ir nieko neparašys, tai matoma, kad jos neskaito ir jų visai nēra. Tada mēs užimsim tą vietą del vyrų naudos.⁷²

Taip siekta neišgąsdinti, bet labiau paskatinti moteris nesikuklinti ir drąsiau rašyti į laikraščius. Tai liudija faktas, kad ne tik nebuvo panaikinta moterų skiltis, bet dažnai, ypač pradžioje, vyrai pagelbėdavo užpildydami šią skiltį dorovinėmis temomis ir raginimais šviestis. Tokiuose moterims skirtuose skyreliuose rašyta įvairiomis temomis. Pavyzdžiui, socialistiniame *Keleivyje* skelbti straipsniukai apie motinystę, namų ruošą, maisto gaminimą, naujienos iš LMP susivienijimo ir kt., o katalikų *Darbininke* dalintasi naujienomis iš ALRKM susivienijimo, moterų teisių reikalais, moraliniais klausimais, pajvairintais eiliuotais kreipimais.

Bendradarbiaujant spaudoje ir įgijus daugiau drąsos moterys ėmė pačios svarstyti apie moterims skirto žurnalo galimybes. 1910 m. *Lietuvoje* iškelta mėnesinio žurnalo idėja, raginta prisidėti visas moteris ir išreikšti palaikymą užsisakant būsimo laikraščio prenumeratą, kad lietuvės, kaip ir kitų tautų moterys JAV, galėtų turėti joms skirtą leidinį ir semtis reikalingų žinių, nes tuomet vyrų leista spauda iki galo neatliepė moterų poreikių ir lūkesčių⁷³. Šiai idėjai nebuvo lemta išsipildyti, greičiausiai nepavykus surinkti reikiamo prenumeratorių skaičiaus, galėjusio užtikrinti spaudinio leidybą. O ir pačiai leidybai reikėjo moterų, galinčių pripildyti leidinį turiniu, nes tai ne naujienų laikraštis, o specializuotas tematinis leidinys, kuriam reikia temą atitinkančių straipsnių.

Tačiau susikūrus dviem ideologiškai skirtingiems, aktyviems moterų susivienijimams ir didėjant moterų, turinčių spaudos darbo patirties, skaičiui, abu susivienijimai nusprendė, kad jau yra pribrendę ir saviems leidiniams, kurie atstovautų moterims ir jų susivienijimo idėjoms, požiūriams ir vertybėms. 1916 m. spalio mėnesį

⁷¹ ŽVINGILAS, A. Išleistojas, „Nuo išleistuvės“. *Keleivis*, 1905, vasario 9, Nr. 1, p. 1.

⁷² Lietuviszkom Moterim ir Merginom. *Keleivis*, 1905, kovo 2, Nr. 3, p. 3.

⁷³ Atsišaukimas į moteris kaslink išleidimo moterims pašvęsto laikraščio. *Lietuva*, 1910, gegužės 20, Nr. 20, p. 2–3.

dienos šviesą išvydo du moterims ir jų gyvenimo kasdienybėms dedikuoti leidiniai – *Moterų dirva* ir *Moterų balsas*.

Moterų dirva – katalikiškai-tautiškas ALRKM susivienijimo leidinys, turėjęs nuosekliai išdėstyti ir išdiskutuoti moterims rūpimus klausimus bei aktualijas. Pirmojo moterų katalikių leidinio iniciatorės vertino, kad vyrai buvo suteikę vietos savo laikraščiuose, bet pripažino, kad tai negalėjo pakankamai atliepti besikeičiančios moterų padėties, jų kovos dėl politinių teisių ar pakankamai atskleisti joms rūpimų problemų, o ir moterims buvo sunku sekti naujienas, nes tokios skiltys ne visuomet pasirodydavo reguliariai ir tikrai ne visuomet spėdavo sureaguoti į karščiausias naujienas. Tad pradėta leisti mėnesinį žurnalą, „per kurį galėtų kelti aikštėn savo reikalus, kuriame liuosai, niekenu nevaržomos galėtų tarti savo žodį tautos reikaluose“⁷⁴.

Įdomu, kad iškalbūs buvo ne tik publikuoti tekstai, bet ir *Moterų dirvos* kelerius metus žurnalą puošęs viršelis. Nuo pat pirmo numerio pasipylė klausimai apie šios iliustracijos reikšmę. Sulaukusios tokio susidomėjimo leidinio rengėjos sumastė pasinaudojusios šia proga pritraukti dar daugiau dėmesio bei dar labiau įtraukti skaitytojas, paskelbus konkursą, kurio metu būtų galima bandyti išaiškinti prasmę, o sėkmingiausio atsakymo lauktų prizas – trejų metų nemokama prenumerata⁷⁵. Taip ne tik interaktyviai įtrauktos JAV lietuvės, bet ir ugdytas kūrybiškumas, minties sklaida bei moterų padėties refleksija. 1917 m. trečiame numeryje pateikti geriausi ir labiausiai patikę atsakymai. Viršelis moterims, panašu, patiko ir tapo simbolinis, nes pirmus trejus metus nekito.

Moterų balsas – LMPS oficiozas, „pirmutinis moterų reikalams pavestas laikraštis“⁷⁶, skirtas darbininkėms. Moterų vaidmuo yra itin reikšmingas: ji ir motina, ugdanti ateitį, ji ir darbininkė. Tačiau moterys patyrė daug neteisybės gyvenime ir norint su tuo kovoti reikia pirmiausia suprasti esamą situaciją, ko moterys gali pasiekti ir išmokti dėl to kovoti, dėl to reikia ir laikraščio, kuris „kovos su moterų darbininkių išnaudotojais, kovos dėl moterų lygių politikos teisių ir su moteries pavergimu šeimynoje“⁷⁷.

Jau 1917 m. gruodžio numeryje laikraščio redaktorė K. Petrikienė džiaugėsi, kad laikraštis, kaip ir moterų darbininkių sąmoningumas, išaugo, dėl to ir temų, kurias reikia laikraštyje apsvastyti, gerokai padaugėjo, tačiau guodėsi, kad dabartinėmis sąlygomis tai atlikti sunku⁷⁸, reikia permainų. 1918 m. II LMPS suvažiavimo metu svarstyta *Moterų balsą* leisti du kartus per mėnesį, prenumeratos kainą pakelti iki 2 dolerių. Siekiant pagerinti komunikaciją ir leidybos struktūrą, siūlyta rinkti vieną asmenį į redaktorės, administratorės ir izdo sekretorės pareigas, mokant po 20 dolerių per savaitę, o laikraščiui einant du kartus per mėnesį – 25 dolerius, laikraščio

⁷⁴ MOTERŲ DIRVOS REDAKCIJA. Į skaitytojus. *Moterų dirva*, 1916, Nr. 1, p. 2.

⁷⁵ Ka reiškia viršelių paveikslas? *Moterų dirva*, 1916, Nr. 2, p. 3.

⁷⁶ PETRIKIENĖ, K. Pradėdamos darbą. *Moterų balsas*, 1916, Nr. 1, p. 1.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ PETRIKIENĖ, K. Delei „Moterų balso“ pagerinimo. *Moterų balsas*, 1917, Nr. 12, p. 241.

bendradarbiams už straipsnius į vieną numerį mokėti iki 5 dolerių.⁷⁹ Tačiau žurnalas netapo dvisavaitinis, o po Pirmojo pasaulinio karo LMP susivienijime aštrėjantys konfliktai atsiliepė ir leidybai, kas po kelerių metų lėmė ir leidinio pabaigą.

Abu šie leidiniai stiprino moterų organizacijas ir jų atstovaujamus susivienijimus. Leidiniuose atsispindėjo moterų susivienijimų idėjos ir vertybės. Tai lėmė ne tik augantį moterų skaitytojų skaičių, bet ir moterų susivienijimo narių skaičių. Ypač tai juto LMPS narės, kurios spaudoje pabrėždavo, kad jų leidžiamas laikraštis stiprina susivienijimo pozicijas, skatina jungtis prie organizacijos, taip stiprinant susivienijimo pozicijas⁸⁰. Taip pat leidiniai leido moterims būti labiau pastebėtomis visuomenėje tiek savo mintimis, tiek darbais. Moterų susivienijimų leisti leidiniai sulaukė atgarsio ir vertinimų visoje JAV lietuvių bendruomenėje. Katalikiškoje spaudoje *Moterų dirva* vertintas kaip gerą įspūdį paliekantis leidinys⁸¹. Dėl to nenuostabu, kad 1917 m. *Darbininke* „tūlo kataliko“ išreikštas palaikymas moterų leidiniui, siūlyta visiems Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje nariams duoti *Moterų dirvą* kaip *Garso*⁸² priedą, taip prisidedant prie *Moterų dirvos* platinimo ir ekonominio stabilumo, aišku, už tai žurnalas turėtų išeiti „susivienijimo dvasioje“ bei keli puslapiai turėtų būti skirti LRKSA veiklai⁸³. Bet atsiliepimai ne visada būdavo teigiami. *Naujienos* kritikavo radikalėjančią *Moterų balso* toną, pastebėjo, kad visas LMP susivienijimas ir jo leidžiamas leidinys stipriai krypsta į bolševizmo pusę ir tampa nepriimtinas: „Revoliucionumas“, kairesnis už sveiką protą, neša naudos ne revoliucijai, o reakcijai.“⁸⁴ Atsiradę vertinimai, kad ir ne visada teigiami, atskleidžia, jog moterų indėlis į spaudos darbą buvo pastebėtas, sulaukdavo grįžtamojo ryšio ir iš esmės buvo skatinamas.

Abu leidiniai ne kartą susidūrė su leidybos problemomis, kurias ne visuomet lėmė straipsnių ar lėšų trūkumas. *Moterų balsui*, kaip ir pačiai LMPS, teko susidurti su teisėsauga ir teisinėmis problemomis dėl propaguojamų radikalių pažiūrų ir prielankumo bolševizmui. 1917 m. lapkričio ir gruodžio numeriai buvo sustabdyti kaip galimai keliantys grėsmę⁸⁵. O U. Jokubauskaitei pasitraukus iš redaktorės pareigų, trumpam buvo sustojusi *Moterų dirvos* leidyba, tačiau į pagalbą atskubėjo kun. P. Juškaitis, suredagavęs kovo–liepos mėnesių leidinius⁸⁶.

⁷⁹ Liet. Moterų Progres. Susivienijimo Dirva. *Naujienos*, 1918, spalio 21, Nr. 248, p. 2; Iš Am. Liet. Mot. Progr. Sus II-ro Suvažiavimo. *Keleivis*, 1918, lapkričio 27, Nr. 48, p. 4.

⁸⁰ Ir vėl sukaktuvės. *Moterų balsas*, 1919, Nr. 10, p. 269.

⁸¹ Pasidžiaugtinas apsišiekimas. *Darbininkas*, 1918, gruodžio 17, Nr. 143, p. 2.

⁸² *Garsas* – nuo 1917 m. Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje leistas savitraštis. Buvo ne tik LRKSA, bet ir Tautos fondo bei Amerikos lietuvių tarybos leidinys.

⁸³ Remtinus sumanymas. *Darbininkas*, 1917, birželio 12, Nr. 69, p. 2.

⁸⁴ Aklas fanatizmas. *Naujienos*, 1918, rugpjūčio 14, Nr. 191, p. 2.

⁸⁵ BENESEVIČIUTĖ, J. Delei. Kur dingio LMPS Centras. *Keleivis*, 1918, kovo 6, Nr. 10, p. 5; Delei „Moterų balso“ sulaikymo. *Moterų balsas*, 1918, Nr. 1–2, p. 1.

⁸⁶ MOTERŲ SAJUNGOS VALDYBA. „Moterų dirvos“ reikalai. *Darbininkas*, 1918, vasario 2, Nr. 14, p. 2; A. L. R. K. *moterų sąjunga 1914–1964*. Redagavo Donna Zilis. Chicago: A. L. R. K. moterų sąjunga, 1964, p. 106.

Kadangi abiejų leidinių redakcijos buvo išsikėlusios tikslą skatinti moterų kultūrinį ir politinį judėjimą, mobilizuoti visuomeniniam darbui, daug tekstų spausdinta susijusių su politinių teisių siekiu, sektas sufražiščių JAV judėjimas, Europos moterų kova, dalintasi įkvepiančiomis garsiomis pasaulio moterų biografijomis, aptarta visuotinė moterų padėtis, gvildentos ateities problemos. Leidiniuose diskutuota, nors katalikiškoje *Moterų dirvoje* nuosaikiau nei ideologiškai priešingame LMPS *Moterų balse*, apie moterų emancipacijos reikalingumą ir galimybes, apie ateities perspektyvas, kurias gali suteikti moterų politinių teisių suliginimas su vyrais ir kodėl lietuvės moterys taip pat turėtų stoti į kovą su visomis JAV moterimis. Vietos skirta ir literatūriniais inkluzams: apysakoms, poezijai, net humorui. Galiausiai skelbti naudingi raštai apie moterų kasdieninį gyvenimą, buitį, sveikatą, vaikų auklėjimą ir ugdymą, LMPS turėjo vaikų skyrių, kur galėjo pasireikšti ir mažamečiai. Tačiau skirtingos laikraščių ideologijos lėmė ir dalies temų skirtingumą. *Moterų dirvoje* natūraliai dėmesys skirtas religiniam auklėjimui ir švietimui, dorovei ugdyti. Kadangi tai ne tik katalikiškas, bet ir tautiškas leidinys, nepamiršti ir tėvynės reikalai, kviesta aktyviai įsitraukti į visuomeninę-tautinę veiklą. *Moterų balse* turinys pildytas moterų korespondencijomis, siųstomis dažniausiai LMPS narių apie kuopų kultūrinę-politinę veiklą iš įvairių lietuvių apgyvendintų valstijų, miestų ar miestelių. Taip pat ženklią turinio dalį sudarė straipsniai apie darbininkų padėtį, kapitalistų išnaudojimą, marksistines teorijas, daug dėmesio skirta 1917 m. spalio revoliucijai ir jos padariniams.

Bandyta leisti dar vieną moterų katalikių reikalams skirtą, tačiau jokiai politinei srovei neprieštaraujantį leidinį *Aušrinė*⁸⁷, skirtą visoms, kurioms rūpi moterų judėjimas ir kultūrinis darbas⁸⁸:

*Vėl atsivėrė naujas šaltinis iš kurio žadama teikti mums sielos ir dvasios maistą. <...> prie to laikraščio susispietė didžiuma mūsų žinomų gabesnių Amerikos lietuvačių rašėjų, beto nuoširdžiai yra kviečiamos bendradarbiausti visos, kurioms rūpi mūsų moterų judėjimas ir tautos kultūros pakėlimas.*⁸⁹

Nors moterys ir turėjo savo leidinius, dėl geresnės sklaidos neapleido ir naujiųjų periodinių leidinių. Ir toliau *Naujienose*, *Darbininke* bei kitur buvo galima skaityti žinias iš lietuvių moterų gyvenimo.

JAV lietuvių moterų įsitraukimas į spaudos darbą pastebimas jau pirmuosiuose JAV lietuvių leidiniuose, tiesa, pirmiausia poezijos proveržiais ar neilgais polemniais straipsneliais. Pamažu aktyvėjant moterų veiklai, didėja ir įsitraukimas į spaudos darbą, leidiniuose ima rasti, neretai iš pradžių vyrų inicijuotos moterų skiltys. Jose publikuoti straipsniai politinėmis, auklėjimo, saviugdos ir moterų politinio judėjimo temomis, o moterims susivienijus – susivienijimų reikalai ir propaguojamos idėjos. Moterų spaudos darbas apogėjų pasiekė 1916 m. pasirodžius dviem specializuotiems,

⁸⁷ *Aušrinė* – JAV lietuvių moterų mėnesinis katalikiškos krypties laikraštis, leistas 1918–1919 m. Bostone.

⁸⁸ Naujas laikraštis. *Keleivis*, 1918, lapkričio 27, Nr. 48, p. 2.

⁸⁹ „AUŠRINĖS“ B-VĖ., „Seselės ir Draugės!“ *Aušrinė*, 1918, Nr. 1, p. 1.

moterims skirtiems leidiniams – *Moterų balsui* ir *Moterų dirvai*. Šių mėnesinių žurnalų atsiradimas liudija moterų visuomeninę ir kultūrinę brandą, įgūdžius ne tik pripildyti leidinius turiniu, bet ir organizuoti darbą, spręsti leidybos problemas, užimti lyderiaujančias pozicijas.

JAV lietuvės moterų judėjime ir kovoje už moterų teises

Lietuvių moterų judėjimas bendrame feminizmo kontekste

Žvelgiant į lietuvių moterų judėjimą, nors ir nebuvo tiesioginių ryšių, galima matyti paraleles tiek su amerikiečių feminisčių-sufražisčių judėjimu, tiek su kitų tautų moterimis, kurių judėjimai galėjo būti matomi ir paveikūs, ypač lenkių ir airių, su kuriomis vienijo sunkesnė finansinė padėtis, moters emigrantės lemtis, santykis su bažnyčia ir savo tautine bendruomene (vėlesniais metais, išaugus emigracijai iš Rytų Europos, airių moterų padėtis pagerėjo⁹⁰).

Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tiek lietuvių, tiek kitų moterų judėjimai nėra tapatūs, tačiau ganėtinai panašūs, kas yra nulemta to paties kultūrinio-socialinio-politinio lauko bei visų JAV moterų bendras siekis įgyti politines teises ir pasiekti lygybę su vyrais. Tačiau lietuvių bendruomenėje procesai vyksta vėliau. Vietinių amerikiečių ar airių moterų judėjimai imigracijoje užsimezga XIX a. viduryje, ypač suintensyvėja 9–10-ajame dešimtmėčiais. Dėl to moterų savivoka, vykusi visą XIX a. antrąją pusę, tarp lietuvių plinta tik amžių sandūroje ir suintensyvėja XX a. pirmaisiais dešimtmėčiais. Tačiau tai lemia, kad atvykusios lietuvės ir antros kartos moterys patenka į progresyvią aplinką. Jos turi daugiau galimybių ir didesnę pasirinkimą: sudarytos sąlygos švietimui, įsteigtos moterims skirtos aukštosios mokyklos, skatinama visuomeninė, labdaringa veikla, susiformuoja feministiniai naratyvai, kuriuos perima lietuvės moterys. Tai rodo, kad buvo sektas feministinis judėjimas JAV, juo domėtasi, nors ir neturėjo daug tiesioginių ryšių. Lietuvės į šiuos procesus įsijungė savo tempu ir prisiderino pagal tuometes reikmes, nulemtas to meto savivokos, vertybių ir pan.

Pastebima tendencija, kad moterų judėjimas prasideda sustiprėjus viduriniajam sluoksniui, dažnai antros kartos imigrančių, t. y. JAV gimusių moterų, aktyvizmui. Ne išimtis ir lietuvės. Žvelgiant į lyderes galima matyti, kad dažnai tai merginos, emigravusios būdamos mažametės ar jau JAV gimusios, turėjusios daugiau galimybių įgyti aukštąjį mokslą, profesiją ir turėti finansinį stabilumą, kas greta padidėjusios

⁹⁰ SPROWS CUMMINGS, Kathleen. Not the New Woman?: Irish American Women and the Creation of a Usable Past, 1890–1900. *U. S. Catholic Historian*, 2001, Vol. 19, Nr. 1 p. 40.

savigarbos ir savivokos skatino jas aktyviai veikti ir konsoliduoti lietuves (kurių imigracija XX a. pirmaisiais dešimtmečiais išaugo) bendram darbui.

Savo eiga lietuvių moterų judėjimas buvo panašiausias į lenkių. Tai lėmė ta pati socialinė-ekonominė padėtis, panaši kultūrinė aplinka, moters padėtis namuose. Lenkių, kaip ir lietuvių ar pačių amerikiečių, veiklą taip pat aktyvino vidurinėsios klasės atsiradimas – kvalifikuotų darbininkų ar smulkiųjų verslininkų žmonos⁹¹. Tik lenkių veikla dėl ankstyvesnės ir intensyvesnės moterų migracijos prasidėjo anksčiau nei lietuvių moterų. Lenkės jungtis į organizacijas pradėjo XIX a. 8-ojo dešimtmečio viduryje, moterų sąjungą („Związek Polek w Ameryce“) įsteigė jau 1898 m., o lietuvis – XIX a. pabaigoje, dar net neturėjo išskirtinai moteriškų organizacijų. Ir nors progresyvus susivienijimas veikė nuo 1908 m., tapo veiklus ir pastebimas tik Pirmojo pasaulinio karo metais. Panašios gyvenimo, darbo ir finansinės sąlygos lėmė, kad susivienijimai rūpinosi ne tik kultūrine-educacine veikla, bet ir šalpa (lietuvių atveju – ALRKMS). Savitarpio pagalba lenkėms ir lietuviams buvo svarbus aspektas, raginęs tapti moterų susivienijimų narėmis ir įsijungti į bendrą moterų veiklą. Susivienijimai užsiėmė educacine, kultūrine veikla, leido spaudą: nuo 1902 m. ėjo leidinys *Głos Polek*⁹², o po keturiolikos metų tai pavyko ir lietuviams su *Moterų balsu* ir *Moterų dirva*⁹³. Lenkių ir lietuvių organizacijos savo tikslais ir veikimo metodais labai panašios, pastebėtina, kad lenkės, kaip ir lietuvis, neturėjo ryškių ir tvirtų kontaktų su amerikiečių judėjimu, kas buvo nulemta žemesnės socialinės padėties⁹⁴.

Visoms moterims, nepriklausomai nuo tautinės priklausomybės, svarbus klausimas buvo moters santykis su namų erdve. Ypač tai pastebima airių moterų atveju, kur itin stiprios tradicinės katalikiškos vertybės⁹⁵. O moterų emancipaciją lietuvių, lenkių ar airių atveju skatino faktas, kad dauguma moterų buvo priverstos išlieti į darbo rinką. Tai paskatino moterų pasitikėjimą ir suteikė finansinę nepriklausomybę⁹⁶.

Pačių amerikiečių moterų ir lietuvių judėjime galima išvėgti nežymių skirtumų. Amerikietės buvo finansiškai laisvesnės, jų išsilavinimo lygis aukštesnis, jos buvo labiau subrandinusios politinius siekius – pagrindinis siekis ir tikslas buvo užtikrinti moterims politines teises ir pirmiausia balsavimo. Lietuvių moterų svarbiausias siekis buvo išsilavinimas, saviugda, profesiniai įgūdžiai ir šių vertybių skiepijimas jaunajai kartai. Tik vėlesniais metais ima rasti stipresnis moterų emancipacijos ir politinių teisių siekis.

⁹¹ GALUSH, William J. Purity and Power: Chicago Polonial Feminist, 1880–1914. *Polish American Studies*, 1990, Vol. 47, Nr. 1, p. 7.

⁹² *Głos Polek* – lenkių susivienijimo Amerikoje žurnalas, pradėtas leisti 1902 m. Čikagoje. Pirmoji redaktorė – Frank Wolowska.

⁹³ GALUSH, William J., Purity and Power: Chicago Polonial Feminist, 1880–1914. *Polish American Studies*, 1990, Vol. 47, Nr. 1, p. 9.

⁹⁴ Ten pat, p. 14.

⁹⁵ MEAGHER, Timothy. J. Sweet Good Mothers And Young Women Out In The Worls: The Roles Of Irish American Women In Late Nineteenth And Early Twentieth Century Worcester, Massachusetts. *U. S. Catholic Historian*, 1986, Vol. 5, Nr. 3/4, p. 329.

⁹⁶ Ten pat, p. 334.

Feministinis diskursas viešojoje erdvėje

Lietuvių moterų feministinė veikla, įsijungimas į kovą dėl moterų teisių ir šių idėjų platinimas tarp JAV lietuvių sietinas su spauda, kur geriausiai atsiskleidė moterų pozicija. Jau 9-ojo dešimtmečio JAV lietuvių spaudoje galima rasti straipsnių, susijusių su moterų judėjimu. Rašyta apie vaikų auklėjimą, moterų emancipaciją, reikalingumą lietuviams šviestis, moteris, siekiančias aukštojo mokslo, paliesti ir darbininkų reikalai, moterų reikalingumas dalyvauti profesinėse sąjungose ir kartu su vyrais kovoti dėl geresnių darbo bei kartu gyvenimo sąlygų⁹⁷.

Mažų ir neryškių feministinių idėjų galima aptikti jau ankstyvuosiuose lietuvių moterų straipsneliuose. Pavyzdžiui, 1898 m. *Vienybėje lietuvininkų* rašyta: „Mergaitės jau nuo mažiausių dienų demoralizuojamos. Vos pradeda kalbėti dar, yra jau pratina mos prie užklausimų apie jaunikius. <...> Kalcziausi yra vyrai, kad užvėda kalbas su tokiais mažais kudikiais. Protinga motina niekad nesidaleis tokių neprotingų kalbų“⁹⁸ ir skatinta netekinti jauno amžiaus dukterų, geriau leisti jas į mokslus ir taip auginti naują kartą. Panašaus turinio ir jau daug geriau suformuluotų tekstų apie moterų lygybės siekiamybę, ypač kairiųjų politinių jėgų atstovių pasisakymų, dažnai ir iš moters darbininkės pozicijų, palaipsniui daugėja, ypač laikraščiuose atsiradus moterų skyriams, tačiau aukso amžių pasiekia pradėjus leisti specializuotą moterų spaudą.

Nuo pat pradžių galima matyti, kad moterų teisės apima ir namų aplinką, vyrų ir moterų santykius. Kaip leitmotyvas išskyla moters – ateities kartos augintojos vaidmuo, dėl to moterys privalo veikti lygiai su vyrais visuomeninėje veikloje, siekti išsilavinimo ir turėti balsą visuose svarbesniuose klausimuose, nes būtent moterys visas šias patirtis perduos naujai augančiai kartai⁹⁹. Kiekviena moteris, prisidedanti prie kovos dėl moterų teisių, prisideda ir prie geresnės ateities savo vaikams kūrimo¹⁰⁰. Vis daugiau rašoma apie tai, kad moteris turi būti vyrui tolygi partnerė, o ne tarnaitė ar gimdymo mašina. Patys vyrai taip pat turi atsakingai rinktis žmoną pagal jų dvasinį lygį ir išsilavinimą, o ne pagal išvaizdą. Dėl to gausiai spausdinti tekstai, kuriuose kviesta mokytis, stoti į universitetus, šviestis ir domėtis supančia aplinka. Spaudoje rašyta: „Jei norime ir reikalaujame lygių teisių su vyrais, turime ir tiek žinot, kiek vyrai žino.“¹⁰¹ 1901 m. M. Augsztakalniūtė ragino vienytis ir šviestis, taip pasipriešinant politiniam ir ekonominiam engimui¹⁰². Raginta lankyti vakarines mokyklas,

⁹⁷ Emancipacija moteriszkiau. *Vienybė lietuvininku*, 1897, vasario 24, Nr. 8, p. 95; Moterų tiesos. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 10, p. 118; Yvairios žinios. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 29, p. 350; Moters-daktares yvairiose szalyse. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 30, p. 359.

⁹⁸ LIETUVĖ. Pasikalbėjimas su moterimi. *Vienybė lietuvininku*, 1898, rugpjūčio 11, Nr. 32, p. 383.

⁹⁹ Moterų tiesos. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 10, p. 118.

¹⁰⁰ Moterys dirbtuvėse. *Moterų dirva*, 1917, Nr. 7, p. 3.

¹⁰¹ JUODAKĖ. Kaip mes skaitome laikraščius. *Darbininkas*, 1915, gruodžio 18, Nr. 38, p. 3.

¹⁰² AUGSZTAKALNIUTE. M. Progresan, moters! *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 35, p. 420–421.

bet geriausia – universitetus, į kuriuos vykdomos dainuokite: „Su Diev tamsybių tu naktelę.“¹⁰³

Šios linijos atsiradimą lietuvių moterų spaudoje galima sieti su JAV jau XIX a. viduryje besiformuojančiu „naujos moters“ („new women“) įvaizdžiu: išsilavinusi, finansiškai nepriklausoma, priimanti sprendimus, besirūpinanti saviugda ir kritikuojanči moters senąjį vaidmenį, kur moteris rūpinasi vien namų sfera, vaikų auklėjimu ir atsidavusi išskirtinai šeimai¹⁰⁴. Lietuvių moterų atveju tai būtų ne tik raginimai siekti išsilavinimo, profesinių įgūdžių ar lygybės šeimoje, bet ir visuomeninės bei tautinės veiklos aktyvinimas, raginant atiduoti duoklę lietuviškai veiklai, tapti reikalingesnėms visuomenei, tikint, kad tai gali padėti moterims įsitvirtinti ir susikurti geresnį gyvenimą. Šių idėjų paplitimą taip pat galima sieti su apskritai modernėjančia lietuvių bendruomene, kuriai išsilavinimo ir pažangos aspektas tampa vis svarbesnis, tolygiai auga egalitariniai lūkesčiai¹⁰⁵. JAV lietuvių spaudoje sutinkama nemažai šia tematika pasirodžiusių tekstų, kas liudija šios idėjos ir naujų moteriškumo formų populiarinimą tarp lietuvių.

Naratyvą dėl naujos moters tipo ir moterų teisės siekti politinės lygybės stiprino ir nuo XIX a. pabaigos spaudoje pasirodydavo žinių apie moteris, dirbančias fabrikuose, statybų pramonėje, tiesiant geležinkelius¹⁰⁶. Iš spaudos matyti, kad industrializacija, moterų įsijungimas į darbo rinką, ypač stojant prie iki tol vadintų vyriškų darbų dar labiau motyvavo moteris siekti lygybės ir aktyviau reikalauti politinių teisių. Pastebėta, kad vyrai priešinosi balsavimo teisės moterims suteikimui, bijojo, kad dalyvavimas politikoje trukdys namų ruošai ar vaikų auklėjimui, tačiau tokie vyrai visai nesipriešina, kai jų žmonos, palikusios mažamečius vaikus, yra priverstos eiti į gamyklas, uždirbti pinigų šeimai, o kartais ir vyrui išlaikyti¹⁰⁷. Šias jausenas ir mintis ypač sustiprino prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas, kai moterims teko imtis netradicinio vaidmens ir buvo priverstos užimti vyrų, išvykusių į karą, vietas. Moterims, ištekėjusioms ar ne, teko eiti dirbti ir neretai tapti šeimos išlaikytojomis, kas paskatino jas peržengti „namų slenkstį“. Dažnai joms teko dirbti sunkius, alinančius darbus, neretai net prastesnėmis sąlygomis nei vyrai prieš tai ir už ženkliai mažesnę algą¹⁰⁸. Tuo metu, kai visas pasaulis kariavo, moterys, patirdamos skurdą ir neteisybę, privalo „kuosmarkiausiai“ kovoti už savo, žmogaus ir darbininkų teises¹⁰⁹.

Kovoje dėl moterų teisių nevengota ir griežtos retorikos. Iš amerikiečių moterų buvo perimtas moters vergės naratyvas. Aiškinta, kad ten, kur nėra rinkimų, žmogus

¹⁰³ VALPRAISO STUDENTUKAS. Žodis į mūsų dukras. *Vienybe lietuvininku*, 1907, Nr. 27, p. 320.

¹⁰⁴ SPROWS CUMMINGS, Kathleen. Not the New Woman?: Irish American Women and the Creation of a Usable Past. 1890–1900. *U. S. Catholic Historian*, 2001, Vol. 19, Nr. 1, p. 38.

¹⁰⁵ GELLNER, Ernest. *Tautos ir nacionalizmas*. Vilnius: Pradai, 1996, p. 45, 122.

¹⁰⁶ Isz kitur. *Vienybe lietuvininkų*, 1891, vasario 11, Nr. 6, p. 66; Moterys darbininkės. *Keleivis*, 1905, kovo 9, Nr. 4, p. 1; Moters darbininkės Amerikoje. *Vienybe lietuvininku*, 1906, sausio 3, Nr. 1, p. 12.

¹⁰⁷ A. N. Moterų teisės ir moterų reikalai. *Moterų dirva*, 1919, Nr. 2, p. 2.

¹⁰⁸ Moterys dirbtuvėse. *Moterų dirva*, 1917, Nr. 7, p. 2.

¹⁰⁹ PETRIKIENĖ, K. Daugiau rupinkimės. *Moterų balsas*, 1917, Nr. 9, p. 177.

yra vergas, o JAV moterys, neturinčios balsavimo teisės, gyvenančios vyrų priespaudoje, taip pat yra vergės¹¹⁰. Įvaizdis stiprintas ir įvairių visuomenėje žinomų asmenų. Garsiai nuskambėjo JAV garsaus rašytojo Uptono Sinclairo¹¹¹ frazė „Moterystės ryšys – tai įstatymais paremta vergystė“¹¹². Moterys kovoje už lygias teises savo juridinę ir ekonominę padėtį prilygino vergijai, kas atsispindi ir lietuvių moterų spaudoje bei viešose paskaitose: „Jie moterų niekur nesiveda ir laikosi kaip verges.“¹¹³ Ši retorika buvo visiems gerai pažįstama ir dažnai vartojama. Tai liudija net humoras: *Meilėje ir šeimynoje*¹¹⁴ išspausdintas anekdotas, kur mokytojas klausia vaikų, kaip ir kada prasidėjo vergija JAV. Vienas iš vaikų pateikė tokį atsakymą: „<...> 1619 metuose Londono Kompanija atgabeno čia pilną laivą merginų. Ūkininkai apsiženiavo su jomis ir tokiu budu, prasidėjo vergija Amerikoje. Jie padarė jas vergais.“¹¹⁵ Taip pašieptas moterų judėjimas ir vykstantys pokyčiai, apimantys ir vyrus bei namų židinių, klausiant, kas čia iš tikro vergauja – moterys ar vyrai...¹¹⁶

XX a. pradžioje imta garsiau ir drąsiau rašyti apie balsavimo teisės suteikimą, kelias klausimas, kodėl moterys, lygiai taip pat eidamos į darbus, mokėdamos mokesčius ir būdamos lygiai kaip vyrai teisiškos įstatymo, neturi sprendžiamąjo balso, lygaus vyrui? Ar tai ne tironija?¹¹⁷ Aiškinta, kad ten, kur nėra rinkimų, žmogus yra vergas, todėl moterys, neturinčios balsavimo teisės, gyvenančios vyrų priespaudoje, taip pat yra vergės¹¹⁸, gyvenančios įstatymais paremtoje vergystėje¹¹⁹. Tad Pirmojo pasaulinio karo metais jau konkrečiai sakytą, kad „moters vieta ne tik namuose, bet ir prie balsavimo dežės“¹²⁰. Spaudoje deklaruota, kad ne tik moterims reikia suteikti balsavimo teisę, bet ir ruošti šiam įvykiui, aiškinta, kaip balsavimo teisės igijimas pagerins moterų padėtį, skatinta nebijoti dalyvauti politikoje, net jei atiduosi balsą savo priešininkams, reikia dalyvauti politiniame gyvenime, nes tik taip įmanoma išmokti priimti politinius sprendimus¹²¹. 1920 m. rugpjūčio mėnesį visose JAV įteisintus moterų balsavimo teisę buvo sveikintos moterys su šia pergale, tačiau suvokta, kad tai tik pradžia ir moterų dar laukia ilgas kelias.

¹¹⁰ Visuotinas balsavimas. *Moterų dirva*, 1918, Nr. 7, p. 64.

¹¹¹ Uptonas Sinclairas – garsus amerikiečių žurnalistas ir rašytojas, 1906 m. išleidęs knygą *Džiunglės (Jungle)*, kurioje aprašytas sunkus imigrantų gyvenimas ir nežmoniškos darbo sąlygos Čikagos fabrikuose XX a. pradžioje. Knygoje kaip imigrantų prototipas pasirinkta ir aprašyta Čikagos lietuvių šeima.

¹¹² Moterystės ryšys – tai vergystė. *Keleivis*, 1909, vasario 11, Nr. 7, p. 1.

¹¹³ KASPARAVIČIA, J. Youngstown, Ohio. *Naujienos*, 1918, birželio 10, Nr. 136, p. 3.

¹¹⁴ *Meilė ir šeimyna* – JAV lietuvių mėnesinis laikraštis, leistas ir redaguotas Algirdo Margerio. Leistas 1920–1922 m.

¹¹⁵ Egzaminų laike mokytoja... Juokai. *Meilė ir šeimyna*, 1920, Nr. 11, p. 16.

¹¹⁶ Vyro ar moters vergija? *Žvirblis*, 1915, Nr. 2, p. 13.

¹¹⁷ MARÉ L. Dėlė straipsnio „Ar reikia moterims duoti balsavimo teisę“. *Vienybė lietuvininku*, 1906, birželio 20, Nr. 25, p. 296.

¹¹⁸ Visuotinas balsavimas. *Moterų dirva*, 1918, Nr. 7, p. 64.

¹¹⁹ Moterystės ryšys – tai vergystė. *Keleivis*, 1909, vasario 11, Nr. 7, p. 1.

¹²⁰ PALANGOS JUZĖ. Moterų Sufragizmas. *Moterų dirva*, 1917, Nr. 6, p. 9.

¹²¹ Ar moterų tikslas atsiektas. *Moterų balsas*, 1919, Nr. 7, p. 185.

Moterys visuomeninėje-kultūrinėje veikloje bei spaudos puslapiuose daug dėmesio skyrė moterų politiniam judėjimui. Galima matyti, kad nors lietuvių moterų judėjimas prasideda vėliau, matomos paralelės su amerikiečių, airių ar lenkių judėjimais. Paralelės atsiskleidžia ir pasirinktuose moterų judėjimo naratyvuose. Nuo pirmųjų straipsnelių galima matyti naujo, modernaus moters motinos vaidmens propagavimą, užčiuopti politinės kovos apraiškas, į kurias žengiama pirmiausia per moterų edukaciją ir savivokos didinimą. Augant raštingumui, aktyvėjant moterų visuomeninei-kultūrinei veiklai ir įgyjant didesnę finansinę savarankiškumą, ypač paskatintam Pirmojo pasaulinio karo, judėjimas už moterų teises dar labiau sustiprėja. Tai atsispindi ir lietuvių moterų veikloje bei paveikiausioje to meto medijoje – spaudoje.

Išvados

XIX a. pabaigoje suintensyvėjusi moterų emigracija į JAV bei ten naujai besikuriančios šeimos ženkliai pagausino emigrančių gretas. Tai lėmė išsilavinusio ir finansiškai pajėgesnio branduolio susiformavimą, kuris skatino aktyvesnę ir labiau matomą įsitraukimą į visuomeninę-kultūrinę lietuvių veiklą. Dalyvavimas mišrioje su vyrais visuomeninėse-kultūrinėse organizacijose išryškino didesnės moteris vienijančios organizacijos poreikį. Tarp JAV lietuvių gilėjant politiniam susiskaidymui, susikūrė du susivienijimai. 1908 m. veiklą pradėjo kairiosioms pažiūroms atstovaujanti pasauliečių moterų organizacija *Lietuvos progresyvių moterų susivienijimas*. Nors veiklą pradėjo pirmajame dešimtmetyje, aktyvesnį darbą pradėjo tik 1916 metais. Dešiniosioms, katalikiškoms, pažiūroms atstovavo Uršulės Jokūbauskaitės ir Antaninos Jakaitytės iniciatyva įsteigtas *Amerikos lietuvių Romos katalikių moterų susivienijimas*. Vos po dvejų metų veiklos susivienijimui pavyko pasiekti 1 000 narių skaičių ir į *Lietuvių tautos tarybą* išsiųsti moterų atstovę Antaniną Nausiedienę. Tai liudija išaugusią moterų savivoką bei politinę brandą, moterų veiklos produktyvų vystymąsi.

Moterų ugdymą ir emancipaciją didino ir moterų įsitraukimas į spaudos darbą. Augant moterų raštingumui ir aktyvėjant įsitraukimui į visuomeninę veiklą, daugėjo ir spaudoje bendradarbiaujančių moterų bei tekstų, susijusių su moterų reikalais, pirmiausia moterų skiltimis, periodiniuose leidiniuose. Sukauptas visuomeninis-intelektualinis kapitalas vėliau lėmė moterims skirtų leidinių atsiradimą. 1916 m. abu ideologiškai skirtingi susivienijimai ėmė leisti specializuotą moterims skirtą spaudą. Progresyvių moterų susivienijimas išleido K. Petrikenės redaguojamą *Moterų balsą*, o dešiniosioms vertybėms atstovaujantis katalikių susivienijimas – U. Jokūbauskaitės redaguotą *Moterų dirvą*. Leidiniai stiprino moterų organizacijas ir jų platinamas idėjas, politines pažiūras ir įsitraukimą į judėjimą dėl moterų teisių.

Emigracijos mastų nulemtas lietuvių moterų judėjimas prasideda šiek vėliau nei amerikiečių ar kitų tautų imigrančių moterų, kurių migracijos dažnis jau buvo

išaugęs XIX a. viduryje ar pabaigoje. Lietuvių, kaip ir kitų moterų, judėjimus suaktyvino vidurinėsios klasės ar labiau išsilavinusio branduolio susiformavimas, kuris mobilizavo moteris įsitraukti į visuomeninę veiklą ir judėjimą dėl moterų politinių teisių. Tiek spaudoje, tiek moterų organizacijose moterys diskutavo apie lygias teises, propagavo „naujos moters“ – lietuviškos moters įvaizdį, santykį su namų erdve ir išsilavinimu, moterų darbininkų padėtį, moterų įsitraukimą į politiką ir aktyvią veiklą. Skatinta ne tik įsitraukti į moterų judėjimą, bet ir gavus balsavimo teisę drąsiai ja naudotis.

Publikuoti šaltiniai

1. „AUŠRINĖS“ B-VĖ., „Seselės ir Draugės!“ *Aušrinė*, 1918, Nr. 1, p. 1.
2. M. Petrikenės prakalbos. *Aukos. Naujienos*, 1918, gegužės 18, Nr. 118, p. 3.
3. N. Moterų teisės ir moterų reikalai. *Moterų dirva*, 1919, Nr. 2, p. 2.
4. Aklas fanatizmas. *Naujienos*, 1918, rugpjūčio 14, Nr. 191, p. 2.
5. Amerikos lietuvių katalikų kongresas Pittsburge. *Draugas*, 1913, liepos 3, Nr. 27, p. 4.
6. Ar moterų tikslas atsiektas. *Moterų balsas*, 1919, Nr. 7, p. 185–186.
7. Atsakymai. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 16, p. 196.
8. Atsišaukimas į moteris kaslink išleidimo moterims pašvęsto laikraščio. *Lietuva*, 1910, gegužės 20, Nr. 20, p. 2–3.
9. AUGSZTAKALNIUTE, M. Progresan, moters! *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 35, p. 420–421.
10. BANIS, J. Drgė Petrikenė iškūsta. *Keleivis*, 1918, kovo 6, Nr. 10, p. 3.
11. BENESEVIČIUTĖ, J. Delei. Kur dingo LMPS Centras. *Keleivis*, 1918, kovo 6, Nr. 10, p. 5.
12. Delei „Moterų balso“ sulaikymo. *Moterų balsas*, 1918, Nr. 1–2, p. 1.
13. BROOKLINIETĖ. Nuo moterų susivažiavimo Brooklyne. *Lietuva*, 1908, liepos 10, Nr. 28, p. 3.
14. BUDVIETIS, K. A. Iš Amerikos. *Varpas*, 1896, Nr. 10, p. 155–156.
15. BŪTĖNAS, Vladas. *Pennsylvanijos angliakasių Lietuva*. Chicago, IL: Lithuanina Library Press, 1977, 343 p.
16. BUVES ANT PRAKALBŲ. Waterbury, Conn. *Vienybė lietuvininku*, 1901, Nr. 6, p. 68–69.
17. DAMIJONAITIENĖ, M. Į seseris lietuves. *Lietuva*, 1909, sausio 15, Nr. 3, p. 3.
18. DELEGATAS. XIV. Seimas Susivienijimo lietuvių Amerikoje. *Tėvynės sargas*, 1899, Nr. 11, p. 49–51.
19. Egzaminų laike mokytoja... Juokai. *Meilė ir šeimyna*, 1920, Nr. 11, p. 16.
20. Emancipacija moteriszkiau. *Vienybė lietuvininku*, 1897, vasario 24, Nr. 8, p. 95.
21. Gary, Ind. *Naujienos*, 1918, kovo 26, Nr. 72, p. 3.
22. Ginčai moterų organizacijoj. *Naujienos*, 1918, spalio 21, Nr. 248, p. 2.
23. Graži Magelona ir Petras kareivis. *Naujienos*, 1918, balandžio 13, Nr. 88, p. 7.

24. HARTFORD, T. G. CT. *Darbininkas*, 1919, gruodžio 4, Nr. 140, p. 2.
25. Ir vėl sukaktuvės. *Moterų balsas*, 1919, Nr. 10, p. 269–270.
26. Isz kitur. *Vienybe lietuvninku*, 1891, vasario 11, Nr. 6, p. 66.
27. Iš Am. Liet. Mot. Progr. Sus II-ro Suvažiavimo. *Keleivis*, 1918, lapkričio 27, Nr. 48, p. 4.
28. Į moterų sąjungos kuopas. *Darbininkas*, 1916, liepos 1, Nr. 76, p. 4.
29. Yvairios žinios. *Vienybe lietuvninku*, 1901, Nr. 29, p. 350–351.
30. JUODAKĖ. Kaip mes skaitome laikraščius. *Darbininkas*, 1915, gruodžio 18, Nr. 38, p. 3.
31. Ka reiškia viršelių paveikslas? *Moterų dirva*, 1916, Nr. 2, p. 3.
32. KASPARAVIČIA, J. Youngstown, Ohio, *Naujienos*, 1918, birželio 10, Nr. 136, p. 3.
33. KOMITETAS. Moterų draugiškas vakarėlis. *Naujienos*, 1918, balandžio 16, Nr. 90, p. 4.
34. L. M. D-RĖS VYRESNYBĖ. Isz lietuviszku dirvu Amerikoje. *Vienybe lietuvninku*, 1890, rugpjūčio 6, Nr. 32, p. 8–9.
35. Liet. Moterų Progres. Susivienijimo Dirva. *Naujienos*, 1918, spalio 21, Nr. 248, p. 2.
36. LIETUVĖ. Musu moterys. *Vienybe lietuvninku*, 1891, sausio 28, Nr. 4, p. 46–47.
37. LIETUVĖ. Pasikalbėjimas su moterimi. *Vienybe lietuvninku*, 1898, rugpjūčio 11, Nr. 32, p. 382–384.
38. Lietuviszkom Moterim ir Merginom. *Keleivis*, 1905, kovo 2, Nr. 3, p. 3.
39. MARĖ L. Dėlei straipsnio „Ar reikia moterims duoti balsavimo tiesą. *Vienybe lietuvninku*, 1906, birželio 20, Nr. 25, p. 296.
40. Moterų sąjungos paroda. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3.
41. Moterys darbininkės. *Keleivis*, 1905, kovo 9, Nr. 4, p. 1.
42. Moterys dirbtuvėse. *Moterų dirva*, 1917, Nr. 7, p. 2–3.
43. Moterystės rišys – tai vergystė. *Keleivis*, 1909, vasario 11, Nr. 7, p. 1.
44. Moters darbininkės Amerikoje. *Vienybe lietuvninku*, 1906, sausio 3, Nr. 1, p. 12.
45. Moters-daktarės yvairiose szalyse. *Vienybe lietuvninku*, 1901, Nr. 30, p. 359–360.
46. MOTERŲ DIRVOS REDAKCIJA. Į skaitytojus. *Moterų dirva*, 1916, Nr. 1, p. 1–3.
47. MOTERŲ SĄJUNGOS VALDYBA. „Moterų dirvos“ reikalai. *Darbininkas*, 1918, vasario 2, Nr. 14, p. 2.
48. Moterų tiesos. *Vienybe lietuvninku*, 1901, Nr. 10, p. 118.
49. Naujas laikraštis. *Keleivis*, 1918, lapkričio 27, Nr. 48, 2.
50. NEVYSTANTI GĖLĖ. Binhamton, N. Y. *Naujienos*, 1918, kovo 15, Nr. 63, p. 3.
51. PALANGOS JUZĖ. Moterų Sufragizmas. *Moterų dirva*, 1917, Nr. 6, p. 9.
52. PARODĄ MAČIUSI. Iš Moterų S-gos Parodos. *Darbininkas*, 1916, gegužės 27, Nr. 61, p. 3.
53. Pasidžiaugtinas apsišreiškimas. *Darbininkas*, 1918, gruodžio 17, Nr. 143, p. 2.
54. PETERSONO REPORTERIS. Peterson, N. J., LMPS. Agitacijos savaitė. *Keleivis*, 1919, lapkričio 12, Nr. 46, p. 3.
55. PETRIKIENĖ, K. Delei „Moterų balso“ pagerinimo. *Moterų balsas*, 1917, Nr. 12, p. 241.
56. PETRIKIENĖ, K. Pradėdamos darbą. *Moterų balsas*, 1916, Nr. 1, p. 1–2.
57. PETRIKIENĖ, K. Daugiau rupinkimės. *Moterų balsas*, 1917, Nr. 9, p. 177.
58. PUKIENĖ, M. Cicero Ill., Moterų Prog. Susiv. *Naujienos*, 1918, balandžio 16, Nr. 90, p. 4.

59. RAČKAUSKAS-VAIRAS, Karolis. *Amerika, arba rinkinys įvairių faktų, žinotinų Amerikoje gyvenantiems ir čion atkeliaujantiems lietuviams*. New York: Tevynės spaustuvė, 1915, 288 p.
60. Remtinus sumanymas. *Darbininkas*, 1917, birželio 12, Nr. 69, p. 2.
61. Rrgės K. Petrikenės prakalbos. *Keleivis*, 1918, balandžio 10, Nr. 15, p. 3.
62. Rrgės K. Petrikenės prakalbos. *Keleivis*, 1918, kovo 27, Nr. 13, p. 3.
63. TEN BUVEŠ. Christopher, Ill. *Naujienos*, 1918, birželio 3, Nr. 130, p. 3.
64. TEN BUVEŠ. Progresisčių prakalbos. *Keleivis*, 1921, rugsėjo 14, Nr. 37, p. 3.
65. TIKRAS LIETUVIS. Prakalbos ir vaidinimai. *Darbininkas*, 1918, birželio 8, Nr. 63, p. 3.
66. VAIDELYTĖ. Moterų S-gos nuopelnai. *Darbininkas*, 1915, lapkričio 6, Nr. 20, p. 3.
67. VALDYBA. Merginos ir moterys apsidrauskite L. R. K. Moterų sąjungoj. *Darbininkas*, 1916, sausio 29, Nr. 11, p. 3.
68. VALPRAISO STUDENTUKAS. Žodis į mūsų dukras. *Vienybė lietuvninku*, 1907, Nr. 27, p. 320.
69. VARGUOLIS. Lietuvis moteris. *Keleivis*, 1909, balandžio 1, Nr. 14, p. 2.
70. VASILKA. Rockford, Ill. *Keleivis*, 1913, rugpjūčio 28, Nr. 35, p. 3.
71. VASYS, V. V. Darbininkų padėjimas. Prakalbos. *Naujienos*, 1918, rugsėjo 23, Nr. 224, p. 3.
72. VEVERSĖLIS, M. Muskegam, Mich. *Naujienos*, 1918, kovo 27, Nr. 73, p. 3.
73. „Vienybės lietuvninkų“ 25 metų sukaktuviu jubilėjus (1886–1911). Brooklyn, N. Y., 1911, 218 p.
74. VISAŲ GIRDEJES. Koncertas. *Keleivis*, 1917, sausio 10, Nr. 2, p. 3.
75. Visuotinas balsavimas. *Moterų dirva*, 1918, Nr. 7, p. 64–66.
76. Vyro ar moters vergija? *Žvirblis*, 1915, Nr. 2, p. 13.
77. ŽELVIENĖ, Dr. J. T. Psichologija. *Vienybė Lietuvninku*, 1901, Nr. 7, p. 85.
78. ŽEMĖS DULKĖ. Herrin, Ill. *Naujienos*, 1918, gegužės 28, Nr. 126, p. 3.
79. ŽVALGAS. Montello, Mass. *Darbininkas*, 1916, birželio 24, Nr. 73, p. 3.
80. ŽVINGILAS, A. Išleistojas, „Nuo išleistuvės“. *Keleivis*, 1905, vasario 9, Nr. 1, p. 1.

Literatūra

1. A. L. R. K. moterų sąjunga 1914–1964. Redagavo Donna Zilis. Chicago: A. L. R. K. moterų sąjunga, 1964, 248 p.
2. *Amerikos lietuvių istorija*. Redagavo Antanas Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, 639 p.
3. BARR EBEST, Sally. Irish American Women: Forgotten First-wave feminist. *Journal of Feminist Scholarship*, 2012, Vol. 3, Nr. 3, p. 56–69.
4. DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ, Vanda. Eglė Amerikoje. *Lietuvių tautos praeitis*, 1985, t. VIII, Nr. 2 (30), p. 41–72.
5. EIDINTAS, Alfonsas. *Lietuva ir masinė išėivystė 1868–2020*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021, 406 p.

6. GALUSH, William J., Purity and Power: Chicago Polish Feminist, 1880–1914. *Polish American Studies*, 1990, Vol. 47, Nr. 1, p. 5–24.
7. GELLNER, Ernest. *Tautos ir nacionalizmas*. Vilnius: Pradai, 1996, 239 p.
8. H. Y. P. Dr. Aldonos Šliūpaitės autobiografijos santrauka. *Lietuvių tautos praeitis*. 1985, t. VIII, Nr. 2 (30), p. 90–94.
9. KOLEVINSKIENĖ, Žydronė. Taip man, sese, padėk...: pirmosios lietuvių moterų draugijos Jungtinėse Amerikos Valstijose. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2017, Nr. 23–24, p. 125–135.
10. MEAGHER, Timothy. J. Sweet Good Mothers and Young Women out in the Worls: The Roles of Irish American Women in Late Nineteenth and Early Twentieth Century Worcester, Massachusetts. *U. S. Catholic Historian*, 1986, Vol. 5, Nr. 3/4, p. 325–344.
11. MICHELSONAS, Stasius. *Lietuvių išėivija Amerikoje*. South Bostono, Massachusetts: Keleivis, 1961, 499 p.
12. SPROWS CUMMINGS, Kathleen. Not the New Woman?: Irish American Women and the Creation of a Usable Past, 1890–1900. *U. S. Catholic Historian*, 2001, Vol. 19, Nr. 1, p. 37–52.
13. TAMOŠIŪNAS, Julius. Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija 1832–1982. Kaunas: J. Tamošiūnas, 944 p.
14. The Womens Rights Movement, 1848–1917. *History, Art & Archives*. Unites States House of Representatives [žiūrėta 2022 02 03]. Prieiga per internetą: <https://history.house.gov/Exhibitions-and-Publications/WIC/Historical-Essays/No-Lady/Womens-Rights/>.

Political and Cultural Mobilisation of Lithuanian Women in the USA at the End of the 19th Century – Beginning of the 20th Century

Marija Navickaitė

Vytautas Magnus University, Faculty of Humanities, Department of History, V. Putvinskio st. 23-407, LT-44243 Kaunas, Lithuania
E-mail: marija.navickaite@vdu.lt

Summary

With the intensification of Lithuanian emigration to the United States at the end of the 19th century, a community of Lithuanian diaspora began to form, a significant part of whom were women. It is not uncommon for emigration to break with self-consciousness and political and cultural liberation. However, not enough attention has been paid to these processes.

The object of the article is the social, political and cultural activities of Lithuanian women in the United States at the end of the 19th century – at the beginning of the 20th century. The aim of the analysis of sources (mainly the press) and historiography is to present the general characteristics of Lithuanian women's political and cultural self-perception in the United States.

The activity of newly arrived Lithuanians is not very noticeable, with the increase in the extent of women's immigration and the growth of a new generation of young immigrant girls or girls already born in exile, women have started to join organisations. First mixed, with men, and then exclusively with women's social or cultural organisations. However, it is understood that this alone is not enough, and participation in larger mixed organisations does not bring much benefit to women due to the under-representation of women's voices. And in order to activate women, it is necessary to create a women's organisation that includes all Lithuanian colonies in the United States. It was understood that it was impossible to establish one common women's organisation in the politically-ideologically differentiated Lithuanian society in the United States, which led to two. The aim of both associations was to increase the level of education of women, to activate cultural activities and to pursue women's political rights, but in one case in a socialist spirit and in another in a religious spirit. The activities and ideas of the associations were strengthened in the press. First of all, women's articles on education, self-education and the women's political movement were published in general Lithuanian news newspapers, which later included sections on women's issues. And since 1916 in the specialised publications *Women's Voice* and *Women's Field*. Both of these publications were designed to activate and unite women, increase the dissemination of ideas promoted by associations, and raise women's self-awareness. The women's press work focuses on the movement for equal rights for women and men. From the first articles, one can grasp the manifestations of political struggle, which are approached primarily through women's education and self-awareness. With the rising level of literacy, the activation of women's socio-cultural activities and the growth of women's financial independence, especially encouraged by the First World War, the movement is further strengthened, which is also reflected in the press and social work of Lithuanian women at that time.

Gauta / Received 2022 02 27
Priimta / Accepted 2024 01 22